

20. januar 2002

Kkr . 10,-

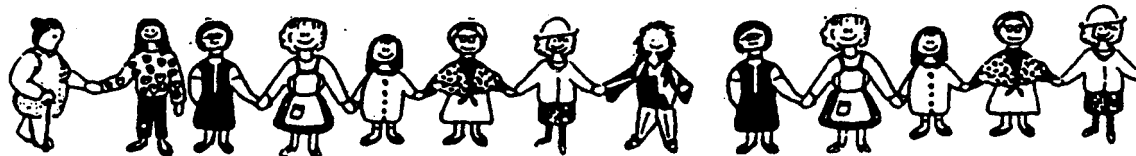
ORGAN FOR MENTAL, SOSIAL OG ØKONOMISK NYORIENTERING

67. årgang

Nr .1

VÅRT MÅL: Et fritt levende selvvirksomt samfunn
 VÅR METODE: Selvkontroll og hensynsløs, men objektiv kritikk
 VÅRT MIDDEL: Ny livsorientering bygget på Kristusimpulsen

MOTTO: Riv ned alle gjerder som skiller menneskene og hindrer dem fra å oppleve og erkjenne våre dype fellesinteresser innenfor vårt felles samfunn. Frem med helhetsfølelsen og totalitetsbevisstheten. Ned med partipolitikken og klassekampen. Frem med det frie levende selvvirksomme samfunn.

Fra: Pengevirke 3-2000:

Danmarks Deklarationen

– græsroddernes opfordring til langsigtet bæredygtighed

«En vidunderlig skjønn og ny ungdom vokser frem, med evne og vilje til å tenke og til å elske og til å tro.»

Dette sa BDB, og det er som om noe av det han sier er i ferd med å gå i oppfyllelse. På ruinene av den gamle livsorden bygger de unge det nye... bærer ikke den danske deklarasjonen noe av dette i seg?

Med disse ord sier jeg GODT NYTTÅR! Må det nye (økobyer, bytteringer, grønne menigheter, økologisk økonomi, samfunnsregnskap, et lønnsomt prisfall) for alvor bli synlig i år 2002!

Astrid Strømme

Af Lars Pehrson

Da alverdens lande mødtes til det berømte topmøde i Rio de Janeiro i Brasilien i 1992 og senere i New York i 1997 om verdens miljø blev det aftalt, at de enkelte lande senest i 2002 skulle presentere deres nasjonale plan for en bæredygtig utvikling på et nytt topmøde. Der er nu kun 2 år til dette «Rio+10» topmøde, som det hedder i jargonen. Den danske regjering har ikke spillet ut endnu.

En klode

Vi er alle borgere på den samme klode – indbyrdes afhængige af hinanden og af naturen. For alle mennesker – nu og i fremtiden – ønsker vi like muligheter for et værdig liv med glæde, sundhed og en rig natur. Vi ved at klodens økosystemer er både sårbare og uerstattelige. Derfor er

vi forpligtet over for hinanden og naturen.

For at hjælpe regjeringen på vej og for at give den et folkeligt med- og modspil har «Netværket» for økologisk folkeoplysning og praksis «taget initiativ til et spænnende projekt: Udarbejdelsen af en såkaldt «Danmarks Deklaration – erklæring om en dansk dagsorden for en bæredygtig udvikling i det 21. århundrede». Danmarks deklarasjonen er tænkt som NGO'ernes og græsroddernes udspil og bidrag til en nasjonale plan for bæredygtighed. Deklarasjonen – der endnu ikke er færdig – bliver til på flg. måde:

I takt med at mennesker, natur og teknologi knyttes stadig tettere sammen i ét globalt og komplekst væv, bliver det også indlysende, at det er i alles interesse, at alle dele af fællesskabet trives.

En bæredygtig livsstil indebærer, at vi påtager os et medansvar for at

bevare balancen i alle de kredsløb og samspill, vi er en del af – miljø-mæssigt og socialt.

Netværket for økologisk Folkeoplysning og Praksis, i daglig tale Øko-net, har foråret 2000 nedsat et råd bestående af 41 personer, der alle er aktive i græsrodsarbejde, kommunalt Agenda 21 arbejde etc. Undertegnede er een af de 41, som primært via email, men også på et par rigtige møder, har diskutert udkastet til Danmarks Deklarasjonen. Fra 17.–20. august afholdtes økotræf i Roskilde, hvor ialt ca 500 mennesker over 4 dage havde lejlighed til at diskutere bæredygtighed i et utal af aspekter på workshops og i dialogværksteder. Sigtet med økotræffet var en kulmination af debatten om Danmarks Deklarasjonen inden den gøres endeligt færdig og overrækkes politikerne senere på efteråret.

Direkte adspurt vil de fleste si ja til en bæredygtig utvikling – selvfølgelig skal utviklingen være bæredygtig! Men i praksis er det sværere, for bæredygtig vil si at leve på en sådan måte, at man ikke forhindrer andre mennesker (andre steder og i fremtiden) i at leve på samme måte!

Mennesket, vores fællesskaber og naturen skal stå i centrum for samfundets utvikling.

Vi ønsker utvikling – med vekt på lighet, retfærdighet og livskvalitet for alle mennesker på kloden i nutiden såvel som i fremtiden – som viser omsorg for de naturlige prosessers balance og respekterer naturen som værdifull i sig selv – hvis planlægning og styring baseres på demokratiske prinsipper om indflydelse og deltagelse i et langsigtet og globalt perspektiv.

Et økologisk eventyr

Norge aller første økolandsby er under oppstart på Nes i Ådal. Alt ligger til rette. Alt forarbeid er ferdig. Primus motor Gunnar Holt lokker med frihet til personlige eventyr. Men han trenger flere interesserte. Folk i fattige land i sør er langt mer åpne for ideen enn nordmenn.

Av Kjetil Mygland

I økolandsbyene på Nes vil innflytterne selv få frihet til å bestemme utforming av husene, boligstruktur, avløps- og energi-løsninger med mer. Mulighetene er store og mange. For dem som tør. Foreløpig er det litt for få.

Ikke-annerledes-landet

Gunnar Holt tror årsaken til at økolandsbyideen ennå ikke har slått til her til lands er at nordmenn er engstelige for å være «annerledes».

– For at folk skal flytte fra sine trygge etablerte omgivelser trengs noe som virkelig engasjerer dem, mener Holt.

Ringerike kommune har bevilget økonomisk støtte, samt frihet til «utformingen av egne drømmer», som Holt uttrykker det. Foreløpig har 15 familier eller enkeltpersoner meldt sin interesse, men Holt understreker at dette antagelig er alt for lite.

– Vi trenger mange flere for å sitte igjen med en gruppe på 10 familier som passer sammen og er villig til å hoppe inn i økolandsbyen med begge beina, sier han.

Lite fellesskapsfølelse

– Årsaken til at økolandsbyene

ennå ikke har funnet veien til Norge er at det ikke finnes noen fellesskapsfølelse her til lands, mener Nestor Enrique Hidalgo Claros i Global Ecovillage Network Americas. Han jobber for tiden med å få nordmenn til å besøke sør-amerikanske økolandsbyer.

– Nordmenn synes også å ha en redsel for å miste materielle goder. Folk er opptatt av «hvor mye tjener jeg» og «hvilken bil kjører jeg», sier han.

– Norske lover og regler er heller ikke laget for økolandsbyer. Det er et tungt og treigt byråkratiske system som må «overvinnes» før slike ideer kan settes ut i livet, legger Claros til.

Økolandsbyer i sør

En økolandsby er et lite samfunn der innbyggerne søker å leve i harmoni med naturen og hverandre. I en økolandsby tilpasses husene terrenget istedenfor motsatt, på markene dyrkes permakulturer på økologisk vis, ved utforming av energi- og avløpsordninger tenker man at systemet skal kunne leve og være bærekraftig her og nå og i all framtid.

– Det å leve i pakt med naturen er blant de viktigste tingene land i sør kan lære de rike menneskene i vesten. Der finnes mengder av økolandsbyer i Afrika, Asia og Latin-Amerika, men som ikke bruker navnet «øko» foran landsby, sier Claros.

– Det moderne mennesket vil i stadig større grad søke tilbake til roen og freden bare naturen selv kan by på, spår han.

For mer informasjon om økolandsbyprosjektet på Nes, kontakt: Gunnar Holt, telefon 32 12 42 23.

Fra Folkevett, høst 2001

Samfunnsliv

Grunnlagt
1931

Med i redaksjonen

Sosialpsykologisk avis
Organ for folkebevegelsen
for ny livsorientering
(Tidligere Samfundspartiet)Aase Brenne
Utløbakken 73
5260 Indre Arna
Astrid Strømme
Indre Sædal 16
50 44 Nattland
Anders Ryste
disponent og
hjelperektor
6150 ØrstaBertram Dybwad Brochmann
grunnleggerDag Ove Johansen
8200 Fauske
tlf. 756 42 754E-post: dagoj@online.no
redaktørVed innbetalinger benyttes
NB!

Postgironr.: 0532.08.40645

Internett: <http://home.sol.no/~bork/SAMFLIV.HTM>

Biokjemi kan om- danne urin til bensin

Hald dykk fast. Det kjem frå Fredrikstad. Tre bussar i bytrafikken har slutta med bensin. Dei går på piss. Blir forsøket vellukka, så skal heile busstrafikken i byen gå på kjemisk handsama piss som godt drivstoff.

Ein kan ikkje tru det er sant. Men sant skal det vere. Det er berre om å gjere at fredrikstadbuvarane fyller klosetta sine, så det blir drivstoff i overflod. Kanskje går det ikkje så lenge før også bussane hjå oss tek etter og byter ut bensinen.

Ofte reiser ein spørsmålet i blada: Kva skal vi i Norge hjelpe oss med når oljebrunnane ute i Nordsjøen tømest? Bruk piss, seier dei i Fredrikstad.

Folketalet i verda veks og veks. 6 milliardar i dag, 10 milliardar i morgon. Romfararane melder at takka vere biokjemien, så kan ein snart omgjere avføringa til mat.

Tida går fort. Ho går ifrå oss. No skal det visstnok vere hyttetomter å få kjøpe på månen. Sikkert, der kjem iallfall dei tekniske nyvinningane til nytte.

Den mentale menneskenaturen er kronisk treg. Dei fyrste lærarane som fekk sameborna inn i skulestova for opplæring, måtte aller først lære borna å sitje på stolen bak pulten der bøkene skulle ligge. Det tok lang tid i fyrstinga, før borna som aller helst ville sitje på snaude golvet og ikkje på nokon stol, før læraren fekk småtrolla med seg. Og når vi no om dagen ser på tv-skjermen frå Afghanistan bilete av kvinnene der, som kler seg med såkalla burka i gatene, kan ein lett spørje kor lang tid det vil gå før vi ser dei avbilda på strøket i Hollywood-kreasjonar.

Osama bin Laden ifrå Aust flytta kulturen sin over på World Trade Center i USA. Han ville fortelje kven som ligg lengst framme – dei i aust eller vi i vest. Men han tek feil. Born må opp frå golvet og opp på stolen og kvinnene i Afghanistan må slutte å kle seg etter religionen og i staden lære å kle seg etter vind og ver, sommarsol og vinterkulde. Skallet i menneska, som løyner ljuset, må snart vike for meir ljøs og meir medvit og ein høgare kultur.

Mangt har menneska lært, men kanskje meir står att. Teknisk er vi i vest komne langt framom Laden-landa. Også kanskje på mentalt område? Men enno står det tilsynelatande verste att.

Bortanfor huset mitt er ei hule som kallast beinhol. Dit kasta truleg dei gamle beinrestar frå kjøt som vart kasta i fossen i Osgardselva, for å temje vassflaumen våte haustar. Dei gamle trudde at fossen løynde Fossegripen. Han var skuld i vassflaumen innover brukande mark.

I vest har vi forlengst slutta å tru på Fossegripen. Vi har lært å skape Tussakraft (Fossegriperkraft). Men har vi enno lært å frigjere alle menneske til å nyte den materielle fridomen som teknikken har skapt, eller ligg vi enno under for den gamaltestamentlege avguden Mammon. Han som jødane trudde hemna seg på kvarmann og som skapte dårlege tider for landet. Denne avguden vart importert til Europa etter at spanjolane herja Inkariket (Gullandet) i Sør-Amerika. Sidan dette skjedde, er vi kanskje ikkje lenger komne enn afghanistanarane med sin burka, sitt primitive levesett og ditto religion. Men religion, primitiv og opplyst, har alle. Derimot kristendom vantar vi over alt.

Anders Ryste

□ ar

Vi har flertallsmakt til å snu utviklingen dersom vår felles vilje kommer til uttrykk

(E. Damman, Folkevevt 4/2001)

Det gamle faller, sa BDB for lenge siden! Vi erfarer daglig at det er sant! I Afghanistan har bombene falt i ukevis, og mellom Arafat og Israel er situasjonen stadig kritisk. Heldigvis hadde Bondevik innsikt nok til å gi Arafat tid på seg til å stoppe de verste terroristene... Men det hele er bekymringsfullt! Hvorfor klarer vi ikke å skape fred der nede?

Den gamle livsordenen er knyttet til pengeøkonomien og til hjernens kunnskapssenter. Alt det som er galt i samfunnet styres av penger og formelle regler for hvordan alt skal være. Innebygget i denne tingenes tilstand er all sløsing, overforbruket, mobbing, vold, narkotika, en allmenn misnøye, og ikke minst er det trusselen om en altomfattende klimakatastrofe...

Men det nye lyset er i ferd med å slå igjennom for alvor. Norges første økoby er grunnlagt i Ringereide kommune Østjå... økologiske byggeskikker er på mote, elbiler er en realitet, og biskoper

sender nå hyrdebrev til menighetene sine for å gjøre dem grønne:

Klimatrusselen er likevel altoverskyggende! Dr. Helge Drange fra Nanseninstituttet avrundet nylig en foredragsserie om vær og klima i Bergen (se side 5 i Samfunnsliv). Han konstaterte at vi står foran store klimaendringer.

Den gamle livsordenen er knyttet til det synlige, målbare og det ytre. Økofolket bør være seg bevisst dette, slik at det nye ikke bygges inn i det gamle, det som er i oppløsning...

Det nye lyset trenger på! Ja! Og merkelig nok stod det å lese i BT den 13/10 at en palestiner hadde i et syn sett Skandinavia som en løve, og at midt i denne løvens øyne lå Bergen. Noen som kaller seg Pastoralnettverket i Bergen kommer sammen i bønn hver uke og venter på det nye lyset... Uhyre spennende og håpefullt.

Kan det nye lyset være noe mer enn alle de tusen nye og økologiske tiltak? Det kan kanskje være det, for det nye har også med Kristus og tro å gjøre! Kan-

skje det går slik som Bente Müller har pekt på? Hun har drøftet grundig i sine bøker hvordan den mekaniske tenkemåte nå er kommet til veis ende, og at vi står foran utviklingen av hjernens *troskrefter*. Bente Müller har forstått mye, men det er likevel mer enn hennes påvisninger som banker på – kanskje det nye håpet er BDB med sine presise og eksakte oppfatninger av hva reelle inntekter og utgifter er som skal inn på den offentlige arenaen? For vi kommer neppe unna det lønnsomme prisfall og et nytt samfunnsregnskap.

Astrid Strømme

Bertram Dybwad Brochmann

1881 1. jan. 1981

En solens glød du fik i arv fra almagt gennem fædres blod, og den ble drivkraft i din tarv, hvor end du gik og stod.

Et åbent blik, en forskertørst, blev fundamentet i din sjæl. Din søgens lys var altid størst af alt på tankens kapital.

Stærkt over kirkens argelist dit klarhedslys har fældet dom og vist os sandheds hvide Krist, så afgudsaltre styrted om.

I stilhed i dit løndomsrum var du i ydmyghed på knæ. Når almagt talte, var du stum, men stod dog nær ved livets træ.

I afmagtsstunder har du grædt og egen ringhed klart erkendt. Din sjæl var tit til døden træ, af svig og smålighed forbrændt.

I stille timers ydmyghed blev kraften i dit væsen ny, og stærkt du atter for os stred – du bortjog malm og skabte gry.

Utallige er vi, som alt dig skylder for din manddoms dåd. Du baned vej, hver gang det gjaldt, og der var visdom bag dit råd.

En tanke tænkt af dig har vakt en gylden godhed i vort savn. Så mangan falden har du rakt din hånd fra forskerildens stavn.

Selvstændighed du gav til hver som famled rundt i tidens grå. Du fik hver enkelt, fjern og nær, til selv med kraft at kunne stå.

Du Norges søn – som fjældet hård – som fossens toner blød og blid – du gav os lyset, og du står med faklen højt til evig tid!

Wilhelm Gernhammer

Redaktører 2002

JANUAR: Astrid Strømme
FEBRUAR: Dag Ove Johansen
MARS: Astrid Strømme
APRIL: Dag Ove Johansen
MAI: Astrid Strømme

JUNI: Dag Ove Johansen
AUGUST: Astrid Strømme
SEPTEMBER: Dag Ove Johansen
OKTOBER: Astrid Strømme
NOVEMBER: Dag Ove Johansen
DESEMBER: Astrid Strømme

Bertram Dybwad Brochmann:

Det gamle faller – det nye gror – en hyllest til ungdommen

Et gammelt ord sier: «Det gamle er forbiganget – se alt er blitt nytt». Den som har øye å se med og øre å høre med, han ser og hører den nye himmel og jord som vokser frem nettopp nå, mens det gamle spiller fallitt.

En gang var jeg ung og trodde at den nye himmel og jord var min, men nå ser jeg at min generasjons tåpelighet var for stor til at vi kunne ta det nye riket i arv.

Hva er da det nye? Jeg husker talglyset og jeg opplevde elektrisiteten. Jeg minnes den gamle karjol og jeg opplevde automobiliene. Jeg minnes melkemangelen den gangen bonden var oppe kl. 5 om morgenen, og jeg opplevde melkeoverfloden og melkekrigen den gang bonden sov til kl. 8 og 9. Jeg minnes dagleieren som tjente 2 kr om dagen, og som levde nær sagt sorgløst, men jeg opplevde lønnskampen og 5-ørespolitikken og den store nød, bekymring og fattigdom som kom frem – midt i overfloden.

Virkelysten lar seg ikke spotte av dagdrømmere, og Gud den allmektige lar seg ikke spotte av statens leietjenere. Jeg opplevde en helt ny tingenes orden, den skapende guddom i teknikk, fysikk og kjemi, men jeg opplevde samtidig den skapende religiøse vantro i kirker og bedehus, som fornekta livets Gud og dyrket djevelen som guddom. Jeg minnes som en fjern drøm prester som ville sannhet og rettferdighet, men jeg opplevde fariseeren og den skriftkloke som korsfestet sannheten om seg selv og som diktet jorden og tilværelsen om til et helvete, og himmelen til et sted langt bortenfor kirkegården.

Jeg minnes mine samtidige venninner i lange, sorte kjoler og bedehusansikter, og den religiøse vantro, frykten og fornedrelsen og jeg traff dem igjen siden på galehuset. Men jeg opplevde den nye Eva som Gud skapte, mens Adam ennå sov i lunden. Delvis sover han ennå, men han er i ferd med å våkne.

Jeg minnes som en fjern drøm biskopen som reiste rundt og «visiterte» – for å se om troen ble forkynt i kirkene, men jeg opplevde også de store humbugmakere, som nå kalles biskoper og som forfører den nye verden og ungdommen, dersom det er mulig.

Jeg minnes min ungdom, da jeg sorgløst lekte i det store para-

dis som Gud hadde skapt. Med min skapende fantasi opplevde jeg dets eksistens, og jeg trodde at paradiset var bevoktet av to mektige kjeruber som het kirken og staten, for at slanger som kryper på sin buk og spiser støv alle sine dager, ikke skulle snike seg inn der.

Men jeg opplevde verdenskrigen, og jeg så den kjempestore svindel i staten og kirken, og jeg så alle slangene snike seg inn der og kokettere med hverandre. Jeg opplevde å se mine landsmenn bli kastet ut av paradiset under falske hyrder med fromme masker, og jeg opplevde å se ulvene i fåreklær. Jeg opplevde å se nordmenn bli «nødsarbeidere» på norsk jord under norsk flagg, og de menn som skapte dette helvete hadde satt «frihet, fred og folkelykke» på sitt banner. Min generasjon hadde tapt sitt hode og sitt hjerte og satt de dummeste og mest narraktige til å styre land og rike.

Jeg opplevde altså å se det helvete bli virkeliggjort, som vitenskapen hadde forkastet som eventyr og uvirkelighet. Jeg opplevde å møte djevelen i prakt og herlighet, som Bibelen berettet om, men som vitenskapen forkynte ikke eksisterte. Under den gamle verdens sammenbrudd opplevde jeg å se den nye himmel og den nye jord stige frem. Det gamle er ved å gå forbi. Se, alle våre levevilkår er blitt nye.

En vidunderlig skjønn ny ungdom vokser frem, med evne og vilje til å tenke og til å elske og til å tro.

Ennå i dag bygger den gamle verden maskiner og kraftstasjoner og sier: «Spar og bruk ingen ting». Ennå i dag tåles undermålere i staten, kirken, pressen, men i morgen vil den nye ungdom rive disse undermålere ned av de høye taburetter, hvor de har plassert seg selv. Sannelig, der skal skrives legender om «Mowinckels folkelykke» og om direktør Rygg, som gjorde den «norske krone unormal» fordi han selv var unormal. De store humbugmakere, bispene, professorene skal bli foreviget i vokskabinettet for at etterslekten skal kunne se hva menn kan drive det til, når de blir et ufri-villig bytte for sentimentalitet og ukontrollerte følelser. Den nye ungdom vil forevige «arbeiderledere» og «borgerledere» i store folkegallerier for at etterslekten ikke skal glemme hva menneskenes ukontrollerte fantasi kan drive det til.

Jeg ser også det nye teater, hvor vår tids «menn» kryper omkring mellom hverandre og dyrker de såkalte «problemer» og alt det øvrige vitenskapelige hjernespinn.

Herregud for en jammer. Herregud for en generasjon av dårer, som skapte dårlige tider midt i den nye verdens overflod. Bare fordi den hadde glemt – eller kanskje aldri lært – å regne med Gud i seg selv.

Men når en slekt glemmer å søke Guds rike inni seg selv, så løper fantasien avsted med slekten, og det blir helvete der hvor det skulle være paradiset.

Leve den nye ungdom. I som ser eder fedres og mødres hjelpeløse dårskap. I vil ta de nye ting i bruk og skaffe orden og kontroll over eders følelser og fantasi. I vil ikke spare på noe, men tro og ha overflod. «Et godt stoppet, rystet, overfylt mål skal gis eder i fanget, to med hva mål I måler, skal eder måles igjen.»

På ruinene av eders fedres tro og handlinger vil I bygge det nye samfunn, og de to kjeruber med de blinkende sverd er der ikke mer. Giftgass og bomber hører den mowinckelske folkelykke til. Tvangsauksjoner, arbeidsledighet, klassekamp og renteåger likeså.

I unge søker den nye himmel og den nye jord hinsides den gamle Adams død, men eders religiøse foreldre søkte paradiset hinsides kirkegården. Derved slapp de å skifte sinn.

Men fordi I har øyne som kan se, så skimter dere allerede den nye slekt og den nye himmel. Fordi dere har ører som kan høre, så hører dere løggen i kirken, staten, i banken og stortinget. Og derfor vet dere at den nye himmel og den nye jord blir et produkt av den nye tanke, det nye syn, det nye øre, den nye erkjennelse.

Et samfunns øye er dets vitenskap og tro, dets tanker og viten, dets forebildninger og idéer.

Øyet er samfunnslegemets lys. Er dets øye friskt, da blir hele ditt samfunn lyst, men er ditt samfunnsøye sykt, da blir hele ditt samfunn mørkt.

Var altså lyset hos de gamle mørke, hvor stort ble da ikke mørket. Dersom den gamle vitenskap og religion var ukontrollert fantasi og følelse, hvor bunnløse ble da ikke deres villfarelser.

«Tyven kommer bare for å stjele og ødelegge, jeg er kommet for at de skal ha liv og overflod.» (Kristus)

Vår generasjon opplevde «tyven», som er undermåleren når han setter seg på visdommens plass. Vår generasjon opplevde det banale menneske som statsmann, lærer, bisp og prest, og derfor opplevde vi giftgass og massekrig og systematisk ødeleggelse av verdens overflod.

For ingen kan tjene to herrer. Den som tåler løggen og kritikk-løsheten hater sannheten og frykter oppklaringen. Men den som elsker sannheten over alle ting, han skal arve den nye jord og den nye himmel.

Det nye samfunn, ungdommens samfunn, er det av Gud styrte samfunn. Det er ikke det tvangsorganiserte, men det selvkontrollerte og selvvirksomme frie samfunn. Innsikte på alle li-

■ forts. side 4

Fredsforsker Galtung frykter hundreårskrig

En av verdens fremste fredsforskere, Johan Galtung, frykter at angrepet på Afghanistan er innledningen på en hundreårskrig.

Kato Nykvist

– Nå vil vi oppleve gjengjeldelser og mottiltak. Jeg ser ingen ende på dette med mindre USA får en president av Gorbatsjovs støpning, sier Galtung til Nationen.

Siden Johan Galtung stod i bresjen for å etablere institutt for fredsforskning i Oslo i 1956, har han vært en av verdens ledende skikkelser innenfor konflikt- og fredsforskning. Han har vært gjesteprofessor ved et 50-talls universiteter, og er æresdoktor og -professor ved universiteter på alle fem kontinenter. Ikke minst har han vært rådgiver og megler i en rekke konfliktsituasjoner over hele verden.

– Hvorfor ble USA rammet av terroren 11. september?

– Hvorfor? En må ha vært blind i 55 år dersom en ikke forstår hvorfor terroren rammet USA. Det eneste som er vanskelig å forklare, er hvorfor dette ikke har skjedd før, svarer Galtung.

5. fase

Han mener amerikansk politikk har krevd «utallige ofre», og deler den inn i faser: Første fase med Korea og Iran, andre fase i Vietnam, den tredje mot marxistiske bønder og studenter i Latin-Amerika, og fjerde fase mot muslimske land, med Palestina-spørsmålet i sentrum.

– Nå har vi kommet til femte fase, mot ortodokse land. Dette er en forberedelse til neste skritt, en konfrontasjon med Russland. Det er i tråd med tradisjonell amerikansk politikk der målet er å sikre kontroll over det asiatiske kontinent, sier Galtung.

Han mener amerikansk og delvis vestlig opinion holdes i uvitenhet, ikke minst fordi vestlig presse bevisst under-slår disse perspektivene.

– Men går du til Afrika eller til arabiske land, er de klar over dette, sier han.

– Imiterer

– Dette preger i alle fall ikke den norske samfunnsdebatten?

– Norge er veldig splittet. Men regjeringen gjør sine oppgaver og imiterer og gjentar det deres herre og mester i Washington sier. Mesteren sier det ikke finnes noen grunn til terroren, ingen årsak, det er bare ondskap. De fremstiller det som å kjempe mot mikroorganismer der det gjelder å finne dem og drepe dem. Men det er ikke tenker på, er at mikroorganismer utvikler immunitet og formerer seg. Det er akkurat det som skjer nå, angrepet på Afghanistan skaper enda flere potensielle terrorister, sier Galtung.

Han sier at han er sjokkert over at Norge har gitt USA blankofullmakt til militære aksjoner, når valget har stått

mellom politiaksjoner og militær konfrontasjon.

– Jeg skammer meg som norsk borger over å tilhøre et samfunn som går vekk fra de rettsstatlige prinsippene, fastslår fredsforskeren.

Han viser til at de antatte gjerningsmennene etter flysprengningen over Lockerbie i Skottland ble utlevert og stilt for retten etter en renhårig politiaksjon. Den ene ble funnet skyldig, den andre gikk fri.

– Dette hadde vært en farbar vei også i denne saken. En politiaksjon i tråd med internasjonal rett, gjerne med 100.000 mann som går manngard, ville ikke resultere i massiv muslimsk gjengjeldelse slik bombingene av Afghanistan trolig vil resultere i, sier Galtung.

Hundreårskrig

Galtung mener USA har gapt over noe større enn seg selv, når de utfordrer den muslimske verden gjennom bombingene i Afghanistan.

– Dette kan meget vel ende i en hundreårskrig med gjengjeldelser og mottiltak. 1.2 milliarder muslimer står klar til å forsvare sin ære og sin tro. Jeg kan ikke se noen ende på dette, med mindre USA ikke får en president av samme kvalitet som Gorbatsjov. En med samme intellektuelle og menneskelige støpning som er i stand til å innrømme at landet har tatt feil, sier Galtung.

Den durkdrevne fredsmegleren deler gjerne sine råd om hvordan en kan dempe konfliktnivået i Midt-Østen:

– Hvis USA trakk seg ut av Saudi-Arabia og ba om unnskyldning for å ha okkupert hellig land, ville det hjelpe.

Hvis tidligere utenriksminister Madeleine Albright ba om unnskyldning for sine totalt fascistiske uttalelser om at drapet på 500.000 irakiske barn er «verd prisen», og at USA samtidig hevet sanksjonene mot Irak, ville det hjulpet. Om USA tok Irans president Khatamis invitasjon til dialog på alvor, ville det hjelpe. Hvis USA gikk inn for demokrati i Midt-Østen, ville det hjelpe enormt.

Globaliseringsfritt

– Men vi må huske at anslagene mot USA ikke bare rammet Pentagon. De rammet også World Trade Center, påpeker Galtung, som tar til orde for en «globaliseringsfri sone».

– Monetariseringen av alle ting fører til store lidelser. 1.7 milliarder mennesker har mindre enn en dollar om dagen å leve for. Å bli drept av globaliseringen er heller ikke hyggelig, sier Galtung.

Han peker på mulighetene for å «unnta» den tredje verden for globalisering, etter mønster fra Kyoto-avtalen, der den tredje verden ble unntatt klimatil-tak.

– Det ville vært vidunderlig om Norge kunne mønstre en statsminister eller en utenriksminister som kunne gått foran og påpekt disse tingene. Sverige hadde Olof Palme, men vi har aldri fått opp noen av et slikt format, og vi vil neppe få det i min tid. Jeg er ved utmerket helse, men jeg er tross alt 70 år, og det er vel en grense for hvor mange dekader jeg vil overleve, sier Galtung.

Unødvendig bombing

Det finst ingen vinnarar i den afghanske stammekrigen; berre ei utskifting av ei gruppe drapsmenn med ei ny. Forskjellen er at president Bush har kalla dei siste okkupantane av Kabul «våre venner».

Av John Pilger

Uansett velkomstscenane med folk som spelar musikk og klipper skjegget, er den såkalla Nordalliansen ingen fredsskapar. Det er dei same folka som vart møtt med velkomstscenar i 1992, og som deretter drap omkring 50.000 menneske på fire år i avrettingar og innbyrdes kampar. Dei nye heltane har så langt torturert og drepe omlag 100 krigsfangar og eit ukjent antall andre menneske; dei har rana matforsyningar og reetablert sitt monopol på heroin-trafikken.

Denne veka har Amnesty International kome med ei uvanleg frittalande utsegn som vart ignorert av media. Enda den burde stått med store bokstavar på alle avisframsider og alle tv-skjermer. «Fordi dei mislykkast i å understreke alvorleg menneskerettane overfor leiarane i Nordalliansen» sa Amnesty, «har britiske regjeringsmedlemmer i beste fall sikra at ukulturen med straffefridom for tidlegare brotsverk held fram, i verste fall risikerer dei å bli medskuldige i alvorlege brot på menneskerettane.»

Sanninga er at den siste gjengen av kriminelle som har «frigjort» Kabul, har blitt gitt ein ny sjanse av den sterkaste krigsmakta på jord, gjennom inngrepet i eit av jordas fattigaste land der folk har ein antatt levalder litt over 40 år.

Sofa-bombarane

Ikkje ein einaste terrorist som er innblanda i åtaka på USA, har til denne tid blitt drepen eller fanga. Osama bin Laden og nettverket hans har truleg smetta seg vekk inn i stammeområda ved grensa i Nordvest-Pakistan. Skal ein da begynne å bombe Pakistan? Og Saudi-Arabia og Egypt, der den islamske ekstremis-

men og det militære nettverket først slo rot?

Sjølvsagt ikkje. saudi-sjeikane – mange av dei like ekstreme som Taliban – kontrollerer Amerikas største oljereservar. Det egyptiske regimet, smurt med milliardar av USS, er eit viktig amerikansk marionettregime. Ingen tusenfryd-kuttarar *) der, nei!

Der fanst aldri, og finst framleis ikkje, ein «krig mot terrorisme». I staden har vi blitt vitne til det store imperialistiske spelet med å bytte ut «skikkelege» terroristar med «gode» terroristar, mens utallige menneske har betalt for dette uverdige spelet med sitt liv. Minst ein heil landsby, mange heile familiar, eit hospital, pluss ein skokk av tenåringer med den nedverdige merkelappen «Taliban».

Det er forståeleg at alle i Vesten som støttar den siste amerikanske terroren frå lufta, eller som prøver å sikre sitt veddemål, nå vil prøve å skjule sitt blodstenkte rykte bak den absurde termen at «bombinga verkar». Fortel det til alle sørgjande foreldre ved ferske graver i utfattige område – stader som «sofa-bombarane» ikkje veit noko om.

Den forvridninga av intellekt og moral som denne triumferande haldninga spring ut av, er ikkje noko nytt fenomen. Ser vi bort frå den absolutte naiviteten hos enkelte, kjem den først og fremst frå desse som likar å leike krig, som aldri har røynt kva det er å bli utsette for klasebomber og tusenfryd-kuttarar. Og det er fleirtalet.

Det var svært høveleg for USA at den siste amerikanske raketten som fall over Kabul før «frigjeringsstyrkane» tok over, råka satellittoverføringsrign til al-Jazeeraas tv-stasjon, det var den einaste kjelda til truverdige opplysningar i området.

I mange veker hadde amerikanske representantar forsøkt å presse regjeringa i Qatar til å stenge sendingane. Årsaka var at stasjonen hadde lykkast i å avsløre dei falske premissane for Bush og Blairs «korstog». Det pinlege faktum var at åtaket på Afghanistan var heilt nødvendig. Den britiske regjeringa vart tatt på fersk gjerning i løgner om grunnlaget for krigen. I følgje Tony Blair var det umuleg å sikre at Osama bin Laden vart utlevert frå Af-

ghanistan med andre middel enn bombing. Men i månadsskiftet sept/okt. forhandla leiarane for to islamittiske parti i Pakistan om dette, og om å få til ein domstol som skulle dømme dei ansvarlege for 11. sept. Avtalen gjekk ut på at bin Laden skulle vere under arrest i Peshawar i Pakistan, og stillast for domstol der. I følgje pakistanske aviser, og Daily Telegraph, hadde både bin Laden og Talibans leiar mulla Omar godtatt dette.

Avtalen gjekk også ut på at ein internasjonal domstol i Pakistan skulle bestemme om bevisa var gode nok for ein tiltale. I så fall skulle domstolen bestemme om han skulle dømmast i Pakistan eller utleverast til USA. Uansett ville han med denne avtalen vore ute av Afghanistan, slik at bombing av landet var utelukka.

Avtalen vart ikkje godtatt av Musharraf. Men var det han som verkeleg la avtalen død?

USA ville ha krigen

I utgangspunktet støtta den amerikanske ambassade i Pakistan ei slik løysing. Seinare sa ein USA-talsmann at det var «å kaste dei gode korta litt for fort», og at ein risikerte «ein for tidleg kollaps i dei internasjonale forsøka på å lykkast med innfangning av bin Laden.» Og straks etter insisterte både den amerikanske og den britiske regjeringa på at det ikkje fanst noko alternativ til å bombe Afghanistan, fordi Taliban hadde «nektet å utlevere Osama bin Laden».

Det afghanske folket fekk i staden ein «amerikansk justis» pådytta dei av ein president som hadde nektet å rette seg etter ei rekkje internasjonale avtalar: om kjernefysiske våpen, biologiske våpen, tortur og global oppvarming og som også har nektet å akseptere ein internasjonal domstol for å dømme krigsforbrytarar; den plassen der bin Laden kunne ha blitt sett på tiltalebenken, utan behov for bombing.

Uansett dette var det, inntil klasebombene begynte å ta uskyldige liv, ei internasjonal semje om å nedkjempe den forma for terrorisme som tok fleire tusen liv i New York. Men desse menneskelege reaksjonane overfor hendinga 11. september vart utnytta av ein amerikansk

administrasjon som først og fremst var ute etter å sikre si globale overmakt i etterkant av den kalde krigen. Denne tendensen har ei lang og vel-dokumentert historie, og berre dei medskuldige og dei politisk blinde kan sjå bort frå dette.

«Krigen mot terrorismen» gav Bush påskot til å presse Kongressen til å vedta lover som undergrev den tufta som amerikansk rettstenking og demokrati er bygd på. Blair har vore haleheng til Bush, med sine anti-terroristlover av samme sort.

I denne atmosfæren av drakonisk kontroll og frykt såvel i USA som i Storbritannia, blir alle forsøk på å forklare dei grunnleggande årsakene til åtaket på USA møtt med latterlege påstandar om «svik».

Først og fremst det som denne falske «sigeren» har demonstrert er dette. For dei som har makta i London og Washington, og dei som fører ordet for maktfolka, har visse menneskeliv større verdi enn andres; og det er berre drap på den eine sorten menneske som blir oppfatta som eit brotsverk. Dersom vi aksepterer denne tanken, gir vi klarsignal for overgrep frå alle sider, og igjen og om igjen.

*) «Tusenfryd-kuttar» («daisy cutter») er namnet på dei sterkaste konvesjonelle bombene som nokong er konstruert. Dei har større sprengkraft enn små, taktiske atom-bomber, og utslettar alt i ein radius på 500 meter. Desse bombene er brukt mot byområde under Talibans kontroll, såvel i Kunduz som i Kandahar. Det må nødvendigvis føre til store sivile tap.

Omsett og kommentert av Hartvig Sætra

Kunne fått bin Laden utlevert

I denne artikkelen fører Johan Galtung bevis for at USA kunne fått stilt Osama bin Laden for retten utan å sleppe ei einaste bombe i Afghanistan, dersom dei hadde vore villige til det. Men det var ikkje USA interessert i. Det hadde truleg to årsaker.

For det første skulle saka prøvast i Pakistan ut frå dei «bevisa» som USA hevdar dei har. Men desse «bevisa» held ikkje vatn, i følgje ein tale av Noam Chomsky 26.11. og derfor vil USA heller drepe mannen enn å sette han på tiltalebenken.

For det andre hadde USA først tenkt å satse på Talibanregimet som lokal maktfaktor for å gjennomføre planane om ei olje- og gassleidning frå dei gigantiske feltene vest for Kaspihavet. Men dette skar seg i august, og allereie då var planane klare for ein krig mot Taliban og eit skifte av regime i Afghanistan. Den krigen som kom, var altså bestemt før 11. september. Men 11. september gav USA påskot til å dra inn resten av NATO og ei rekke land utanom. Terror-aksjonen var, midt i all sin gru, ein glitrande sjanse for USA til realisere sine gullkanta planar i Vest-Asia.

HS

Sodoma og Gomorra

No skal det ikkje lenger bu folk på bygdene. Nei, vi må konsentrere oss om byane. Der må det byggjast.

Straumen frå bygda og til byen blir berre større og større. Men trass i det veksande talet på nedlagde småbruk rundtom, så synest ikkje fråflyttinga å vere heile sanninga likevel. Norge kan ikkje samanliknast med t.d. Danmark, der bur ein større og større del av folket i hovudstaden.

Sidan eg fekk bil og sommarfri, så har eg og kona farta mykje rundt i landet vårt. Det vart ein sjukdom å få vitje heile landet. Vi var innom dei fleste stader og grender frå Nordkapp til Lindesnes. I Vadsø og Nord-Varanger hadde eg tilhald i to år. Dette var i 50-åra. I 90-åra var vi ein tur oppover att. Vadsø som i 50-åra var ein mindre handelsstad, var i 90-åra blitt til ein by med minst det femdoble folketal. Korleis då sørover?

I alle fylka i landet har det vore større og større utflytting. Det som i 50-åra var små bygdensentra er likevel i dag blitt til bysentra. Visst har byane vakse i folketal, men tel vi saman den vekande busetnaden på sentra i bygdene, med den veksande busetnaden i byane og finn fram folketallet, så trur eg at folketallet på bygda enno jamtar med byane.

Om dette stemmer, så skal vi vere

glade for utviklinga. Pratet om utvikling og utviding til eit storbyland bør stilne av.

Riksringkastingssjefen Einar Førde, har vore, kan kritisert for så mangt. Men det var inga flause at han gjekk i brodden for nærkringkasting i alle deler av kongeriket. Nærkringkasting var ei gåve til det nyutbygde Norge. Og langt meir enn som blir gjort, kan denne gáva utnyttast vidare. Den som har høve til å følgje med på dei mange programma som i dag blir sende, så bevare meg vel kor mykje tull og tøy som blir spreidd og som gjeld for å vere salgskvalitet. Eg tenkjer på dei sentrale stasjonane NRK I og II – TV2 – TV Norge og TV3.

Nærkringkastingstasjonane bør ta sikte på å danke ut alt dette massekvaseriet henta inn frå den mammonstyrte galskapen som verda lid av i dag. Vi lever i eit land der vi lett kan bu nokre armlengder frå kvarandre. Vi har plass nok. For meg står det slik at det er småbyutvidinga og dei støtt veksande handelssentra vi må bygge på. Og det har vi høve til. Storbysentra, også hjå oss, utviklar seg meir og meir til kulturause Godoma og Somorra under meir og meir åndsfattige former.

God jul – godt nyttår.

Anders Ryste

Det gamle - -

vets områder skal være som den som tjener, ikke som den som hersker. Ikke ved tvang, men ved åndskraft skal det levende samfunnet regjeres.

Gud er intet dogme og intet avsluttet eller endelig. Men Gud er levende, skapende kraft. Sannhetens ånd skal være konge, ikke den korrupte uvitenhet.

Som musikeren har evnen til god musikk, således har sannhetens menn evnen til å være lysbærere. Ikke alle skal utføre det samme arbeide, men enhver etter det som er hans gave og kall.

Når enhver yder sitt beste til gjen-sidig og egen nytte, og ingen mer tillates å øve vold, så er «problemet» løst. For kun den som ikke er av sannheten trenger vold for å kunne

herske over andre. Se dette er kjentegnet som aldri slår feil, og som dere unge skal bygge den nye orden på: Slipp kun de menn frem til ledere og veiledere som klarer seg uten vold, maktmidler og kunster. Nekt enhver å øve vold og tvang. For derpå kjennes alle undermålere, at de øver vold og hater «motstandere». Men derpå kjennes de sanne kristne, at de elsker hverandre. Dette er hele samfunnslivets gåte.

Når folket motsetter seg voldsprinsippet, slipper ingen undermålere frem i den offentlige veiledning, for undermålere kan ikke bestå på saklighet og dyktighet.

Jeg har ingen aktelse for min generasjon. Derfor har jeg dedisert alt mitt arbeide til den søkende ungdom i Skandinavia. Jeg hylder den nye slekt, og jeg tror på dens vilje og evne. Dens nye livssyn vil frigjøre dem

i samme grad som den formår å frigjøre sitt syn fra de gamles tenkemåte og avgudsdyrkelse.

Den nye Eva og Adam er allerede på jorden, og alle de nye ting og nye livsvilkår. Tilbake står bare dette at den gamle Adam dør – så vil det ord skje fyldest som sier: «Det gamle er forbigangent, se alt er blitt nytt».

Bertram Dybwad Brochmann (1939)

Artikkelen er innsend av E. Tor-kildsen

Vær og klima – mot normalt?

I perioden 29. sept. til 27. okt. arrangerte Universitetet i Bergen i samarbeid med Den Nationale Scene en rekke foredrag med ulike synspunkter på forhold som belyser og vurderer de pågående klimaendringene.

– Prof. Sigbjørn Grønås, Geofysisk Institutt, UIB, var først ute med foredraget «Kan vi forutsi vær og klima?» Ja, konkluderte han med, men for å kunne gjøre det trenger det kunnskap om værforhold over lang tid, f.eks. 30 år. Det er også nødvendig å kjenne til hvordan endringer i solstråling og drivhuseffekt påvirker endringene.

– Førsteamanuensis Nils Gunnar Kvamstø, Geofysisk Institutt, UIB pekte på at fra 80-tallet og utover har vinterklimaet endret seg i retning av å bli mildere og fuktigere.

– Forsker Harald Loeng, Havforskningsinstituttet, fokuserte på hvordan variasjoner i havklimaet virker inn på marine økosystemer.

– Prof. Atle Nesje, Geologisk Institutt, UIB, sa at det for 8000 til 5000 år siden var omtrent 2 grader varmere enn i dag. Med dette utgangspunkt drøftet han bl.a. om dette var så mye at breene i Sør-Norge forsvant. Hvis de forsvant, når ble de nydannet?

Prof. Jan Mangerud, Geologisk Institutt, snakket om klimaendringene som fant sted i Hordaland ved slutten av siste istid. Breer trakk seg tilbake, dyr og planter vandret inn. Men i løpet av få tiår snudde klimaet seg, breene rykket fram igjen. Minst to ganger gikk

klimaet i revers, siste gang ble hele Nordvest-Europa dypfrost i over 100 år før temperaturen plutselig ble nesten som i dag.

– Prof. Eystein Jansen, Geofysisk Institutt og Bjerknes-senteret for klimaforskning, UIB, snakket om den gangen Golfstrømmen forsvant, for så brått å øke igjen.

– Dr. Trond Dokken, Bjerknes-senteret for klimaforskning, tok i sitt foredrag utgangspunkt i hva vi vet om fortiden og hva vi kan vente i fremtiden. Det er mulig, sa han, å bruke havbunnen som et vindu til fortidsklimaendringer. Det eksisterer oppbevarte biologiske rester som ligger lagvis på bunnen av havet, og bærer datidens klimasignatur. Denne informasjonen er viktig for å lage seg et bilde av det klima som rådde på den tiden og hva slags klimaendringer som foregikk.

– Dr. Helge Drange fra Nanoseninstituttet var den siste foredragsholderen. Hans oppgave var å belyse spørsmålet: «Kan klimaendringer forutsies?» Dette gjorde han med en ny, global klimamodell som er utviklet i Bergen. Det var også Drange sin oppgave å komme med en konklusjon. Er klimaet i ferd med å endre seg? Så vidt undertegnede fikk med seg var konklusjonen klar. *Vi går mot store klimaendringer! CO₂-innholdet i atmosfæren bare øker og øker! Åpenhet og alternative energikilder må bare komme mer og mer inn i bildet!*

Vi takker alle foredragsholderne og arrangørene for disse flotte foredragene!

Astrid Strømme

Danmarks - - -

Det var værre – for vi ved jo godt, at vi i de rike lande forbruker uhemmet af naturens ressurser. Et i global sammenheng lille mindretal bruker langt det meste. Faktisk har kun 1/10 af jordens befolkning et ressourceforbrug på høyde med vores. Og ikke nok med det – vi arbejder af al magt på at komme til at forbruge endnu mere. Økonomisk vekst og øget forbrug er fortsatt hovedhjørnesteinen for den økonomiske politik for stort set hele det politiske spektrum.

Konflikten mellom bæredygtighet og markedsideologi omtales aldrig i de offisielle miljødelegørelser. Så hvis vi mener «bæredygtighet» alvorligt, er det virkelig et sporskifte der skal til og ikke blot «en afdampning af forbrugsvæksten»: Vi skal faktisk forbruge meget, meget mindre her i vor del af verden. Samtidig ved vi også, at økonomien i den grad er afhængig af vækst for overhovedet at kunne fungere – hvis f.eks. alle, der iverdige er raske og rørige, begynder at cykle i stedet for at køre bil, vil alene en så simpel ting udløse en kædereaktion af arbejdsløshed og deraf følgende problemer.

Det er stor ulighed i verden i dag, og opfyldelsen af grundlæggende behov for verdens fattige er afgørende. Vi ønsker at Danmark, som et af verdens rigeste lande, skal gå foran og vise solidaritet med verdens fattige og katastroferamte.

Traditionelle former for økonomisk bistand har vist sig ikke at slå til. Det betyder, at der skal udvikles nye måder at give hjælp til selvhjælp på – og især retfærdige vilkår for samhandel. Det betyder også, at vi giver plads til at andres velstand og træk på klodens økosystemer kan vokse, ved selv at begrænse vores træk på de samme systemer.

Dette dilemma har præget diskussionen om Danmarks Deklarationen. Hvor skarpt skal man trekke tingene op? Skal man være «realistiske» for ikke at skræmme politikerne væk fra dialogen? Og er en sådan «realisme» ikke bare totalt urealistisk, hvis vi vil tage bæredygtighed alvorligt?

I en periode har vi gjort penge til al tings målestok og til et mål i sig selv. Men for langt de fleste danskere er det ikke længere materielle behov, der er de mest påtrængende. Den udvikling, der skabte vores velstand, har endda på mange måder nået et punkt, hvor mere af det samme gør større skade end gavn. Det vi ønsker nu, står på mange måder i modsætning til produktivitetskrav, et accelererende tempo og voksende risici i et samfund, hvor der konkurreres for at maksimere økonomisk vækst. Nu er det tid at vægte andre værdier højere og til at udnytte det samfundsmæssige overskud til at opnå disse mål.

Bæredygtighet handler om meget mere end blot at sortere sit affald og købe blyfri benzin. Det er et opgør med hele overfladekulturen – forbrugskultur – aktiekultur. Det sidste vi har set i fuldt flor i USA, hvor store dele af befolkningen drømmer om å få del i spillegevinstene på børsen, og hvor de sindsygt oppiskede aktiekurser har drevet en forbrugsvækst frem uden sidestykke. Den danske regering vil «fremme aktiekulturen» – det vil være en katastrofe for bæredygtig utvikling i Danmark.

En ny økonomisk tyngdelov

I et bæredygtigt samfund må det økonomiske system klart afspejle de rammer vores naturgrundlag og vores fælles værdier sætter for produktion og forbrug. Her belønner den økonomiske logik, at man tager hensyn til miljøet og fællesskabet. Her kan den enkelte ikke bare bruge løs af ressourcerne uden i det mindste at betale en høj pris for overforbrug eller nedslidning af vores fælles ressurser. Det bæredygtige bør være det oplagte valg, fordi det er nemt, godt og billigt. I øjeblikket er det desværre ofte omvendt, sådan at vi belønnes økonomisk af ødelæggelse, egoisme og kortsynthed. Det viser, at det ikke kan overlades til markedet alene at bestemme hverken omfanget eller arten af produktion og forbrug.

Den herskende markedsreligion skaber nogle særdeles håndfaste barrierer for bæredygtig utvikling ved at behandle alt som varer, også det som IKKE er varer: Rettigheter, arbeid, penger etc. Varer/tjenester kan defineres som noget, der produceres, frembringes, indsamles, for så at møte et behov hos forbrukeren, hvorefter varen i løbet af kortere eller længere tid forsvinder, forbruges. Markedsøkonomien er et effektivt, om end ikke i alle tilfælde like hensigtsmessigt system til produktion, fordeling og forbrug af varer og tjenester.

Hvis vi derimod lader markedet regulere prisen på en rettighet, f.eks. retten til at dyrke jorden, sker der noget annet. Jorden er en begrenset ressource – fornyes ikke og forbruges ikke (men kan ødelægges). Alt hva der knytter sig til et stykke jord: Renten på prioriteterne, jordskatterne, landbrugstilskud, gødningsregler osv. vil straks give sig utslag i prisen på jorden – alle omstendighetene kapitaliseres. Lavere rente giver høyere jordpriser. EU-støtte og omlægningsstøtte til økologisk jordbrug giver høyere jordpriser, og så fremdeles. Denne utvikling har efterhånden gjort jord og landbrugsejendomme så dyre, at det næsten er umuligt for unge landmænd at etablere sig – de taber i konkurransen om jorden til etablerte landmænd, der køber jorden op. Dansk økologisk jordbrug hviler på en tikkende bombe, der hedder generationsskifte – når de nuværende ejere vil pensjoneres, er gårdene umuligt at købe. Økologisk jordbrug presses ud i stadig mere industrialiserede, energiforbrugende og dermed reelt mindre og mindre bæredygtige produktionsformer.

Eksemplet er nævnt for at illustrere vanskelighetene ved at prøve at fremme mere bæredygtig produktion, her økologisk jordbrug, ved støtte til omlægning, produktutvikling, indførelse af økologiske produkter i offentlige køkkener osv. Det er alt sammen prisværdige og velmente tiltag, men hvis vi ikke gjør noget ved den basale konflikt mellom markedsideologien og rettighetene, kan vi ikke på langt sigt skabe en reel bæredygtighet. Muligheten for at opretholde en bæredygtig landbrugsproduktion vil simpelthen forsvinde ved generationsskifte.

En mulighet for at løse den beskrevne konflikt kan være at tage jorden og den faste eiendom ud af markedsomsætningen og placere den i et andelselskab eller en fond. Dermed skal den ikke handles hver gang, der kommer nye landmænd på

gården. Der er i Danmark kun gjort ganske få forsøg med sådanne neutrale ejerformer (Søgaard Andelsbrug, Svanholm Gods), mens man i Tyskland har erfaringer fra over 100 gårde. Dansk landbrugslovgivning er fast bundet til det personlige ejerskab og ønsker om at friholde jorden fra omsætning og spekulation ses på med mistenksomhed.

Det er spenning om Danmarks Deklarationen vil tage sådanne grundlæggende temaer op til seriøs diskussion. Uden en klare ide om, hvordan samfundsorganiserings 3 dele – det økonomiske liv/det sosiale/politiske/rettslige liv, og det kulturelle – kan forholde sig optimalt i forhold til anden, får vi ingen bæredygtig utvikling på langt sigt.

Markedskræfterne må afgrænses til at beskæftige sig med produktion, omsetning og forbrug af varer. At kunne udnytte naturressourcerne også om 100 år er derimod ikke noget, vi kan overlade til markedskræfterne – det er en rettighet og må beslutte, at det skal være sådan. Det er altså politikk.

Det bliver også spennende at se, om der virkelig oppstår en frugtbar dialog mellom politikerne og græsrodderne om bæredygtig utvikling. Danmark har på mange måder et godt utgangspunkt for at igangssette noget, der kunne danne forbillede – hvis vi tør forlade den økonomiske vækst som suksesskriterium.

Hvordan bliver Danmarks Deklarationen til?

Danmarks Deklarationen bliver til over et længere forløb, hvor den debatteres og utvikles i en rekke forskjellige dialog-fora. Bag initiativet står Netværket for Økologisk Folkeoplysning og Praksis (ØkoNet) med økonomisk støtte fra bl.a. Den Grønne Fond. Debatten kulminerer på ØkoTræf 2000, 17.–20. august, hvor den sidste presentasjon og høring af Danmarks Deklarationen finner sted. Etter ØkoTræf 2000 foretages en tredje revidering af Danmarks Deklarationen, inden den sendes til ratifisering blandt danske organisasjoner, institusjoner og evt. visse virksomheder – for herefter at bli overrakt til regjeringen.

Anbefalinger til en national strategi for bæredygtig utvikling i Danmark

1. Prinsippet om bæredygtighet skal indskrives i Grundloven og indarbejdes i retspraksis.

2. Et integreret sæt af bæredygtigheds-indikatorer skal utvikles

3. Kredsløbsamfundet skal indføres

4. Forskning i – og utvikling af kredsløbs-teknologier skal støttes

5. Tid skal gøres billig og knappe naturressourcer og forurenende produkter dyre

6. Det offentlige skal gå foran som grøn forbruker og grøn virksomhet

7. Danmark skal være eksperimentarium for bæredygtighet

8. Danmark skal gå foran for global solidaritet

Grønt svar – 815 11 021

Hvor går det an å ringe for å få svar på spørsmål om gode miljøløsninger i husholdningen? Om sparepærer, kompost, opplevelsesgaver, vaskemidler, bildeling, flekkfjerning, oppussing, utøyt på rosene...

Prøv Grønt svar – 815 11 021 – Miljøheimvernets nye telefon-tjeneste for miljøinteresserte forbrukere. Da vil du få prate med Brita, Jon, Nina, Håkon eller en annen av Miljøheimvernets medarbeidere.

Vi skal prøve å svare på dine spørsmål innenfor det vi kaller hverdagslivets miljøvern. Kan vi ikke svare, kan vi sjekke opp saken eller hjelpe deg videre til andre som kan svare bedre.

Grønt svar tar også i mot tips til saker som Miljøheimvernet kan reise eller undersøke nærmere.

**Husk
bladpengene**

Fra Folkeveitt 11/01:

– Samarbeid mer effektivt enn konkurranse

- Tanken om å utvikle et samfunn hvor samarbeid erstatter konkurranse virker i dag så fjernt at selv radikale politikere og samfunnsaktører unngår å nevne den for ikke virke urealistiske og utopiske.
- I stedet nøyer man seg med å kritisere graden av konkurranse, eller man sier at konkurranser ikke er «rettferdig», sier Erik Dammann i et intervju med Folkeveitt.

Av Arne Storrønningen

Erik Dammann har mer enn de fleste nordmenn rettet søkelyset mot virkningene av konkurranseøkonomien. I over 30 år har han kritisert og argumentert mot systemene og tenkningen som oppmuntrer til konkurranse og ekstrem egennytte. Hjemme i stua på Nesodden snakker han seg varm om et emne som oppvarmer ham mer enn noe annet. Han holder et fast grep rundt tekoppen og retter blikket mot høstlandskapet på utsiden:

– I et samfunn som belønner oss for å få andre til å tape, blir vi hverandres motmennesker i stedet for medmennesker. Det samfunnet lever i er ikke organisert for å utnytte våre beste egenskaper, men våre verste, mener Dammann.

– Vi så det tydelig da vi kom hjem etter vårt første opphold på Vest-Samoa på slutten av 60-tallet, forteller han videre.

Da satte reklamemannen Erik Dammann, kona Ragnhild og de fire barna deres, kursen mot Stillehavets Savai i Vest-Samoa for å bo blant innfødte i et halvt år. Møtet med fasa Samoa, den samoanske delingskulturen, omsorgen og varmen fra menneskene i et gjennomført sosialt samfunn, ble et vendepunkt for Dammann. Av egen erfaring visste han nå at det gikk an å organisere et helt samfunn omkring andre verdier enn konkurransen om egennytte. Fasa Samoa, den eldgamle polynesiske fordelingskulturen og den dype og gjensidige solidariteten mellom slektsgruppene og landsbyene, fikk vår egen materialistiske konkurransekultur til å fremstå som kald og menneskefiendtlig.

Virkelig nød eksisterer ikke

– Både familiegruppene og landsbyene er evd sammen i et sterkt forpliktende delings- og ansvarsfellesskap. Under vårt første opphold i den lille landsbyen Manase opplevde vi dette svært direkte.

– En dag Ragnhild (Dammans kone) var alene i falen, den åpne palmehytta som var familiens bosted i et halvt år, fikk hun besøk av Tapo, en av landsbykvinnene. Etter å ha pratet en stund reiste hun seg, åpnet en av koffertene våre, kikket på et halvferdig brev og spurte hvem det var til. Vi hadde etter hvert forstått at slik interesse for andres eiendeler regnes som alminnelig høflighet blant samoanerne. Så fikk hun øye på en stabel med tørrmelk-bokser som vi hadde fått med fra naboyya

siste uke. Resolutt grep hun to av boksene.

– Hun mente vi hadde mange nok og ba oss bokstavelig talt om å gi to av boksene til seg og familien sin. Hun fikk boksene, men vi likte det ikke. Vi var begge skuffet over at Tapo, som hittil hadde vært snill og hjelpsom, viste seg å være direkte frekk. Men vi lærte snart en lekse. Tapo glemte ikke hva hun hadde fått. De neste dagene kom hun rett som det var med forskjellige gaver: et halvt dusin egg, en flettet vifte, en ananas. Uten å nevne årsaken fortsatte hun til hun følte at tørrmelkboksene var betalt.

Siden så vi mange eksempler på dette be- og gi-systemet som er utviklet gjennom generasjoner og som praktiseres etter helt bestemte regler. Systemet er en av hovedårsakene til at det aldri har eksistert virkelig nød i Samoa. En familie som er i vanskeligheter, kan nyte godt av ordningen i årevis ved å motta hjelp fra andre. Men hvis de kommer på fote igjen uten å bringe likeverdige returgaver, vil de miste sin sosiale anseelse. Og det er det verste som kan hende et menneske i en samoansk landsby. I virkeligheten fungerer systemet som en avansert hjelpe- og fordelingsordning.

Gjennom slektskap og utbredt adopsjon og utveksling av barn, er også slektsgruppene, aigaene, direkte forbundet med hverandre, forklarer Dammann. Hvis en hel slektsgruppe skulle komme i vanskeligheter, vil de gå til slektninger i en landsby som sitter godt i det og be om sin del av overskuddet. Også landsbyer som for eksempel blir rammet av uvær og orkan, kan henvende seg til nabolandsbyen og be om hjelp som de ut fra de eldgamle tradisjonene har rett til å motta.

Verdens beste kultur?

– Moderniseringen av deler av det samoanske samfunnet som fant sted fra vi besøkte øya i 1968 og til vårt neste besøk 13 år senere, hadde heller ikke forandret på den grunnleggende solidaritetsholdningen mellom menneskene. Også på naboyya amerikansk Samoa levde delvis de gamle samholdstradisjonene. Selv mener samoanerne at deres egen livsform er de hvite papalagienes kultur helt overlegen, sier Dammann. Det var også slik han opplevde det da han etter syv måneder sammen med familien i en palmehytte reiste tilbake til en kjølig norsk vår, la fra seg lavalavaen, det praktiske lendekledet, tok på seg sko og kontorklær og vendte tilbake til jobben og et kortvarig siste opphold i norsk reklamebransje.

Drømmer om et annet liv

Hvor stor overføringsverdi har de samoanske erfaringene for oss i vår del av verden? Det handler ikke om å overføre det samoanske systemet hit, mener Dammann. Poenget er at erfaringene fra Samoa og andre småsamfunn viser at mennesker er i stand til å innrette seg på en helt annen måte enn i vår konkurranseøkonomi. Mange av våre politikere oppfatter vårt konkurransesamfunn som en naturgitt måte å leve på. Det er ikke slik at mennesket er født til konkurranse og kappestrid om posisjoner, penger og makt. Vi har i oss andre muligheter også. Det er opp til oss å bygge et samfunn som framelsker og legger til rette for omsorg og solidaritet, og som holder i sjakk de negative sidene i menneskenaturen, mener Dammann. En del forskning peker i retning av at det er de sosiale evnene og egenskapene som er de sterkeste hos oss.

Store befolkningsundersøkelser viser at de fleste av oss drømmer om et helt annet liv. Men mange henger kanskje fast i en forestilling om at problemene er for store til at de kan løses. Blant alle reaksjoner jeg har møtt, er det ingen som gjør meg mer fortvilet enn den som sier: «Jeg er enig i alt du snakker om, men jeg tror ikke vi kan gjøre noe med det!»

Hvis livet går til grunne på denne planeten, så skyldes det denne innstillingen, mener Dammann. Det er bare troen på at det nytter som kan forandre verden. Om vi kunne forstå at vi ikke står alene med vår vilje til forandring. Vi har flertallsmakt til å snu utviklingen dersom vår felles vilje kommer til uttrykk.

Hegemoni

– I løpet av den siste delen av de tjue århundre har konkurranseøkonomien utviklet seg i ekstrem retning og konkurransetenkningen har fått fotfeste i nesten alle samfunnssektorer, hevder Dammann. Verdenshandelen og samfunnet er innrettet slik at alle land må konkurrere om å øke sin velstand på andres bekostning. Bedriftene må på sin side konkurrere om å ta markedsandeler fra hverandre. Yrkesgrupper og interesseorganisasjoner må danne pressgrupper for å sikre seg størst andel av samfunnskaken. Og enkeltmennesker må konkurrere om inntekt, posisjoner og eiendom for ikke å bli tapere. Den strukturelle konkurransen er blitt selvfølgelig i en slik grad at vi sjelden gjør oss den bevisst. Det er som med fisken; den kjenner ingen annen verden enn vannet den lever i, og kan vanskelig gjøre seg refleksjoner og forestil-

linger om et liv utenfor sitt eget element.

Foreldet system

– Både kommunismen og den uregulerte konkurranseøkonomien har vist seg totalt uegnet til å håndtere vår tids hovedutfordringer. De er begge ideologier som er utviklet for en annen tid, og begge hadde egen økonomisk vekst som hovedmål. Nå er det den ekstreme markedsøkonomien som har erobret posisjonen som den ledende ideologien i verden. Den posisjonen fortjener dette systemet, med ekstrem konkurranse slett ikke, mener Erik Dammann.

– Konkurranse er ikke bare et dårlig middel til å få mennesker til å yte sitt beste. Det virker også ødeleggende for både individer, grupper, stater og nasjonal utvikling. Dette er også konklusjonen i boka «No Contest; The Case against Competition», fra 1986. Med utgangspunkt i over 500 studier fra hele verden avdekket den amerikanske samfunnsforskeren Alfie Kohn konkurranseideologiens begrensninger. Både nyere undersøkelser i USA og forskning fra andre land bekrefter det samme: Konkurranse gir dårligere ytelse enn samarbeid og individuell innsats, uansett målekriterier, og uansett om gruppene som ble undersøkt besto av barn, studenter, fageksperter, forskere eller utøvende kunstnere. Det forbausende er, framholder Dammann, at selv når man målte forretningsfolks kommersielle ytelse i forhold til deres plassering på en skala for grader av konkurranseinnstilling, viste det seg at de minst konkurranseinnstilte var nådd lengst. Forestillingen om at det er konkurranseinnstillingen som bringer framgang i forretningsvirksomhet, holder altså heller ikke vann.

En stor sammenlignende undersøkelse av 58 kulturer viste overhode ingen sammenheng mellom resultater innen kunst, vitenskap og utbredelse av konkurranse i det aktuelle samfunnet. I en annen tverrkulturell studie konkluderer antropologen Margaret Mean med at også når det gjelder et samfunns produksjonsevne, er samarbeidet et mer effektivt middel enn konkurranse.

Det vi vet, er at konkurranseøkonomien forsterker forskjeller mellom nasjoner og mennesker. Det er fornuftsstridig at samfunnsproblemer og miljøproblemer som er forårsaket av materiell vekst, skal kunne løses ved hjelp av enda større vekst. Det er ikke økonomien, men naturen og økosystemets bærekraft som må bestemme utviklingen.

Derfor er det større grunn til å lyt-

te til biologene enn vekstøkonomene. Og biologene har allerede gjennom flere tiår fortalt oss at kombinasjonen fattigdom, befolkningsøkning og industrilandenes vekstpolitikk, før eller siden må føre til en økologisk katastrofe. Problemet er selvfølgelig ikke at økonomer og politikere er motstandere av å redde kloden. Vanskeligheten er at de sitter fast i et samfunnsystem som raser sammen hvis veksten opphører, og som de ikke ser noen vei ut av. Selvfølgelig finnes det veier ut av enhver menneskeskapt ordning, mener Dammann.

Personlig er jeg nokså sikker på at den første politikeren som våger å fortelle at rikdomsvekstens epoke er forbi, og som ber sine velgere om å bidra til å sikre neste generasjon en framtid, vil møte en overveldende tilslutning, ja begeistring. Jeg tror folk i langt større grad enn våre ledere forstår situasjonens alvor og ønsker å betale denne felles prisen for klodens redning.

Vi er allikevel fanger i et konkurransesystem, hvor det å bryte ut individuelt ofte er ensbetydende med å tape. Ingen har personlig fordel av å bryte ut. Tvert om. Derfor må det skje som et samlet politisk prosjekt og mest mulig synkront i den rike delen av verden. For sin egen del tror Dammann på det han kaller for «frivillig tvang». Vi aksepterer at myndighetene beslaglegger en del av lønna vår som skatt, fordi dette er nødvendig for å opprettholde mange fellesskapsløsninger i samfunnet.

Det burde ikke være noe vanskeligere å akseptere forskjellige typer frivillige «tvangsordninger» på andre områder. Vi kan tenke oss lovbestemmelser og andre rammebetingelser som setter grenser for hvor stor del av naturressursene som både enkeltindivider, bedrifter og nasjoner skal kunne bruke.

Hard overgangsfase

Husk vi snakker om historisk omlegging, sier Dammann. Å venne seg til å leve i et vesentlig annerledes samfunn vil være tøft for de av oss som er tilvent å leve i overflod og med materiell vekst som målestokk på suksess og vellykkethet. Men etterpå kan vi høste fordelene av et bedre samfunn hvor vi har mer tid til det som virkelig teller for de fleste av oss; familie, barn, venner, natur, kunst- og kulturopplevelser, nabo-fellesskap, levende nærmiljøer osv. Har vi først fått smaken på et slikt samfunn vil vi neppe tilbake til det gamle konkurransesamfunnet igjen, mener Erik Dammann.

Bevisst (løs) het og sprog

Av Svein Otto Hauffen

Det var avisen Demokraten i Fredrikstad som meldte at «samtlige vendte hjem med stive lemmer over hele kroppen». Journalisten var nok nærmest bevisstløs i gjerningsøyeblikket. Bevissthet oppstår ikke i søvne. Men når vi våkner. Høyere bevissthet fåes ikke gratis. Heller ikke på billigsalg. Den koster. Bl.a. kamp mot vanetenkning og egen ulyst eller motvilje mot våkner omtanke. B. Dybwad Brochmann (BDB) påviser flere steder den almenyldige psykologiske lovmessighet: «Den lavere bevissthet vil ustanselig være vårt talerør – for vårt hverdags-egos lavere impulser. Den vinner oftest en lett egoseier – så snart vi slapper av i skrift eller tale. Dagdrømmeri er gratis. Bevisstheten derimot koster. Bl.a. oppmerksomhet og vilje til våkenhet og konsentrasjon. – Det er å bli mere oppmerksomme, våkne og bevisste i forhold til hvordan ting skrives – ikke minst i egne produkter – kan bidra til den bevissthetshevelse som bl.a. BDB efterlyste. Fra et lengre innlegg av J.E. Hansen i Aftenpos-

ten tar jeg med et aktualiserende sammendrag. «Å uttrykke seg overhodet, skriftlig eller muntlig, er nettopp menneskets særegne livsbehov, og «meningen» med det er jo å gjøre seg forstått, hvorfor ordene og deres sammensetning da også er betydningbærende i forhold til det vi ønsker å få formidlet.

I hvilken grad sprogets logikk er noe vi kan forholde oss «naturlig» til, vitner utallige leserreaksjoner om.

Rolv Wesenlund utnytter folkets sproglige påtalemyndighet i sitt søndagsprogram på TV Norge. Hver uke sender publikum bunker av eksemplere på idiotisk sprogføring til hans studio, plukket fra vår mangfoldige presse. Det interessante er ikke antall feil, men antall funn. At så mange lesere slår ned på feilene, gjør også feilene mer interessante: «Hvorfor begås de, når «vi» kan avsløre dem?

Uansett hva det kalles, er stilløst og feilaktig sprog svært utbredt i alle norske brukermiljøer, de profesjonelle inkludert.

De som har et ubevisst forhold til dette, tror vel helst at sprog er noe som blott og bart har med «sprog» å gjøre. Og et eget fag er det, både på

skolens pensum og i litterær praksis. Men sproget handler også om at det er tankens medium, ergo er det nært knyttet til andre fag og fenomener, så som logikken.

Dårlig sprogføring er ofte synonymt med dårlig tankegang. Hva enten det gjelder feilstavelser, stilbrudd eller grammatiske fadaser, røper spoget gjerne brukerens tankeløshet.»

På dette område, såvelsom på de fleste andre, gjelder følgende treffende fyndord av BDB: «Til alle riktige slutninger, hører en uhyre skarp selviakttagelse og selvkritikk hos den som trekker slutningene!»

Et ord vi alle bør merke oss – især i skrivende stunder – er følgende: «Gud er i himmelen og du på jorden. La derfor dine ord være få» sier Forkynneren (tidligere kjent som Predikeren) i Skriften. I Finn Erik Vinjes Språkspalte i «Programbladet» står aktuelle ord om sproget som verktøy, for alle skrivende. Også for innsendere til S.liv. Treffende formuleres et minstekrav til oss: «– at de viser omsorg for arbeidsredskapet sitt, og i det minste forsøker å uttrykke seg stilsikkert, klart, fyndig, konsist og korrekt.»

Smakebiter fra Oslo-gryten

Det gjelder å følge med tiden, og særlig med USA. Før snakket vi norsk i Norge. Men det var dengang – da.

Før snakket man gjerne om salg. Nu skal det hete: SALE. Vil du ei bli akterut-seilt, må du ikke skrive feil!

Salg hos Hennes og Mauritz er over. Salg er passé. Man avanserer forover. Salg er ute. Sale er inn, og skal programmeres i kundenes sinn.

Det kommer jo fra USA. All there er bedre enn norsk. Hurra! Alt importert er selvsagt best. Til hverdag og til jåle-fest. For alle snobber, aller mest.

Big Brother sier: Kom til meg. The best for deg: «The american way». Ordsnobber kan vel ei ta feil? Og jåler seg fra salg til sale. Snart jule-sale. Ta ikke feil!

Salig er den glade kjøper som til sale, lykksalig løper! På jåle-bølgen seiler vi mot USA, og ønskedrømmer at vi da blir glad. Heil og sæ!

Svein Otto Hauffen

Fra: Wärendsbladet 11/2001:

Det dagliga trädgårdsarbetet

Are Waerland berättar om sin trädgårdsodling i Wimbledon England, 1925.

Det var djupt dubla instinkter, som denna jordbit väckte till liv. Kal och naken låg den där, full av bråte. Ej ett grässtrå, ej en buske.

Först måste jorden grävas om och jämnas. Detta var ett arbete som satte alla muskler igång och kom svetten att flyta i strömmar. Det rensade ut kroppen och stimulerade alla organ till en ny livlig verksamhet. Allting levde upp på nytt. Något sådant hade jag aldrig erfarit förut. Vad är väl gymnastik och sport mot trädgårdsarbete...?

Jag grävde i mitt anletes svett. Under grävningen kommo tankarna! Jag erinrade mig sagan om den egyptiske jätten, som Herkules brottades med, men icke kunde övervinna, emedan jätten ständigt fick nya krafter varje gång han berörde jorden. Slutligen kom Herkules på idén att lyfta upp honom i luften. Först då kunde jätten besegras.

Ligger det ej en djup mening i denna saga? Endast genom en ständigt kontakt med jorden, vinner människan nya krafter, så att intet kan besegra henne. Men avlägsnad från jorden, faller hon lätt offer för sina värsta fiender, sjukdomarna och ogynnsamma sjukdomsalstrande förhållanden.

Ju mer vi avlägsna oss från jor-

den, dess mer minskade och försvagade de hälsogivande livsfaktorerna, medan de livsnedbrytande och sjukdomsalstrande tiltaga i antal och växa i kraft.

Kontakten med jorden har en magisk verkan. Det var, som om varje spadtag återverkade på alla kroppens organ, men mest på sinnet. Kontakten med jorden skänkte nytt självförtroende, ny livslust, ny inspiration, intuition och skaparelust.

Trots att jag bodde i en storstad, så glömde jag dock storstaden och allt dess elände för denna jordbit. Och det bästa av allt: arbetet i jorden kom mig att glömma mig själv!

Och så var det ju en *jungrulig* jord! I många år hade den legat i träde, fått vila sig, hämta sig, förnya sig. Den hade en magisk inverkan på varje cell och bloddroppe i min kropp. Det var som om jag blivit ett med jorden, gräset, blommorna, bladen, ljuset, dagrarna, färgerna, vinden, molnen, soluppgångarna, solnedgångarna, nätterna, månlyuset, stjärnorna...

Det sista jag tänkte på, när jag lade mig om kvällen, var min trädgård. Det första jag tänkte på om morgonen, då jag vaknade, var *arbetet för dagen*. Vilke glädje att få krypa i arbetskläderna och taga spaden i handen!

Min vana trogen steg jag upp vid soluppgången, medan ännu hela storstaden sov. Det eviga dånet från kärror, vagnar och tåg var borta. Allt

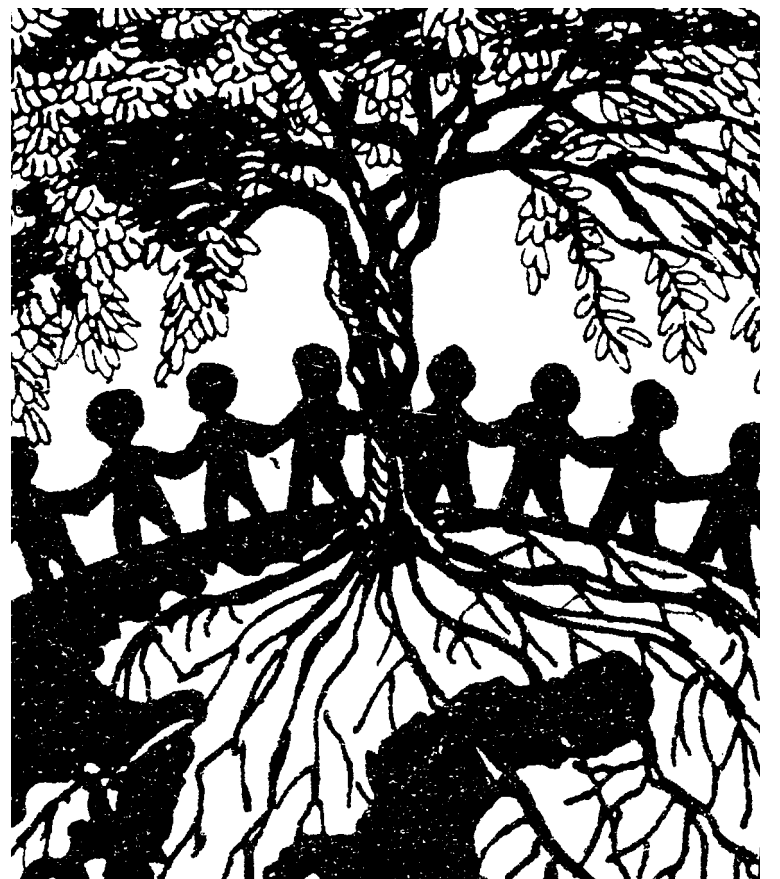
var tyst och stilla. Dagen låg frisk i gräset. Daggpärlorna glimmade som diamanter i den uppgående morgonsolens strålar. Fåglarna sjöngo för fullt; det var ett jubel i luften som om en hel orkester spelat en hymn av Palestrina eller Bach, en symfoni av Beethoven eller Schubert, eller bröllopsmarschen ur Lohengrin.

Ljuset, fåglarna, blommorna, detta hav av gröna blad och gungande grenar ... detta paradiset av färger och bländofv ... denna städiga musik av vindars lek bland buskarnas gömslen och i trädens kronor! Hur jag växte samman med allt detta, hur jag älskade det!

(Den som älskar arbetet vinner gudarnas ynnest. OM)

Fornybare energioyer

Øya Samsø mellom Jylland og Sjælland satser på å gå på 100 prosent fornybar energi innen år 2008. Prosjektet «Vedvarende Energi-Ø» kom i gang i 1998 og har allerede ført til at øya er selvforsynt med elektrisk strøm fra vindmøller. 440 av de rundt 2.000 husstandene på øya er medeiere i møllene. Samtidig jobbes det med

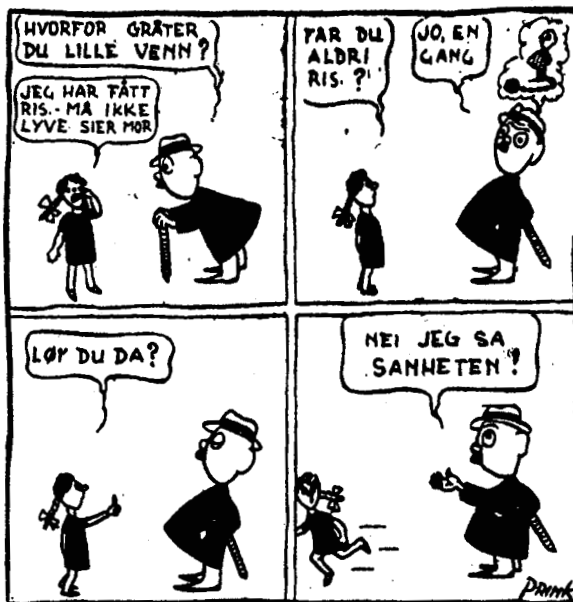
å erstatte all oljefyring med solvarme, halm- og vedfyring. I løpet av de siste to åra har om lag 100 av boligene fått solvarmeanlegg, og i flere av de små landsbyene på øya vil en bygge fjernvarmeanlegg basert på bioenergi. Videre er målet at bilene på øya skal gå på strøm eller hydrogen fra nye vindmøller som planlegges bygd i havet utenfor Samsø. Det blir neppe mulig å skifte ut hele bilparken innen da, men bak den brede mobiliseringen

står kommunen, bondelaget, næringsrådet og den frivillige organisasjonen «Samsø miljø- og energikontor» med omkring 150 medlemmer. Samsø har også inngått et samarbeid med den vesle øystaten Niue i Stillehavet. Målet er å gjøre også Niue selvforsynt med strøm ved hjelp av vindmøller som nå demonteres i Danmark for å gi plass til større utgaver. Les mer på www.veo.dk

FIVH 2/2001

To slags moral

Ove Jakobsen er førsteamanuensis ved Siviløkonomutdanningen ved Høgskolen i Bodø. Sammen med Stig Ingebriktzen har han skrevet boken: *Markedsføring – Teori og praksis i et kretsloppsperspektiv* (Tano-Aschehoug 1997). LES MERE
De 3 bidrag kan leses som helhet på: www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

I del 1 og 2 argumenterer jeg for at det frie markedet trues fra flere hold. For det første representerer den økende individualiseringen og privatiseringen av frihetsbegrepet en trussel mot markedets evne til å ivareta fellesskapets interesser. For det andre er det viktig at frihet ikke bare omfatter fravær av tvang, men også muligheter for handling. Tendenser til økende skjevheter i fordeling av ressurser, både nasjonalt og globalt underminerer også friheten på markedet. Til slutt har jeg argumentert for at aktørenes valgfrihet på markedet blir mer og mer illusorisk etter hvert som maktkonsentrasjonene på markedet øker. I denne artikkelen skal vi se nærmere på i hvilken grad begrepet «positiv frihet» kan bidra til å utdype forståelsen av frihetens betydning innenfor markedet.

Av Ove Jakobsen

Positiv frihet

Etter å ha diskutert noen problemstillinger i tilknytning til negativ frihet, i betydningen frihet «fra», vil jeg i det følgende se litt nærmere på begrepet positiv frihet eller til å være fri «til» å realisere noe. Positiv frihet omfatter blant annet: «Freedom of thought and speech, freedom of

association, freedom of movement, freedom in the use or disposal of one's property, freedom in the choice of one's employer or occupation, and so on».

Begrepet positiv frihet kan føres helt tilbake til den greske filosofen Aristoteles (384–323 f.kr.). Han argumenterte for at frihet innebærer at menneskene skal kunne delta i en åpen meningsutveksling innenfor offentligheten, forstått som et forpliktende fellesskap. På denne måten mente Aristoteles at positiv frihet var en viktig forutsetning både for «det gode liv» (individ) og for «det gode samfunn» (fellesskap). Positiv frihet representerer dermed både en garanti for den enkeltes muligheter til å realisere alle sine evner som talende og handlende individ og en garanti for en demokratisk samfunnsutvikling.

Den tyske filosofen Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831) argumenterte i likhet med Aristoteles for at positiv frihet ikke kan løses fra en samfunnsmessig sammenheng ettersom han knytter frihet til det «å realisere sin rolle i (dette) fellesskapet».

Filosofen som har fokusert på begrepet positiv frihet har tradisjonelt vært mer opptatt av hva friheten kan brukes til enn å utrede alle mulige ytre faktorer som motvirker frihet. Positiv frihet er i tråd med Aristoteles og Hegel først og fremst aktuelt i samspillet mellom individ og samfunn. Det er derfor viktig å avklare hvilke individuelle og sosiale rammer som gjelder for den positive friheten. I FN's menneskerettsklæringsklæringer blir det i denne sammenheng for eksempel understreket at alle mennesker har en positiv frihet til å leve et liv uten nød, frykt og undertrykkelse.

Distinksjonen mellom negativ og positiv frihet åpner dermed for en interessant diskusjon om markedet er en arena som fremmer friheten til å uttrykke seg som individ innenfor et forpliktende fellesskap eller om friheten i stedet fører til økende individualisering og dermed at fellesskapets interesser blir skadelidende. Selv om det også på dette området er vanskelig å trekke noen entydige slutninger er det ut fra diskusjonene foran (del 1 og 2) rimelig klart at ideen om det frie markedet ved å redusere den ytre tvang åpner for positiv frihet. Dersom aktørenes handling med basis i «sympati» og «empati» gir markedet dermed muligheter for individuell selvrealisering. Motsatt

Fra Pengevirke 3/2001:

Frihet og marked

er det slik at dersom aktørenes ansvar overfor fellesskapet undergraves, undergraves samtidig grunnlaget for positiv frihet.

Sagt på en annen måte innebærer dette at en sannsynlig konsekvens av at den negative friheten i økende grad blir brukt til å fremme egoistiske interesser er at mulighetene for positiv frihet (selvrealisering) reduseres. Ut fra dette resonnementet oppstår den nærmest selvmotsigende situasjon at tendensen til økt egoisme og narsissisme i våre dager er en alvorlig trussel mot muligheten for individuell selvrealisering.

Frihet og ansvarlighet

For å trene dypere inn i denne problemstillingen er det hensiktsmessig å diskutere i hvilken grad aktørenes på markedet er etisk ansvarlige overfor fellesskapet. I den forbindelse er det nødvendig å se nærmere på forholdet mellom frihet og determinisme. Etisk ansvarlighet forutsetter at vi er fri i den forstand at vi kunne valgt å gjøre noe annet enn det vi faktisk gjorde.

Ved å skille mellom frihet som fravær fra tvang (negativ frihet) og frihet som retten til å leve ut sine talenter innenfor en sosial kontekst (positiv frihet) aktualiseres behovet for en analyse av forholdet mellom frihet, determinisme og ansvarlighet. Er det for eksempel mulig å «ville» det man «vil», eller er viljen bestemt (determinert) ut fra vår personlige historie? Dersom viljen er determinert er det likevel mulig at vi kan velge fritt mellom ulike handlingsalternativer?

Selv om våre handlinger på mange måter kan sies å være forankret i våre tidligere erfaringer kan vi ikke slutte at alt vi gjør er determinert. Refleksjon over erfaringene åpner alltid for muligheten til å endre påbegynt utviklingsforløp.

Denne refleksjonen over erfaringer har stått sentralt hos mange filosofer fra antikkens Hellas og frem til i dag. Aristoteles poengterer erfaringens betydning for utviklingen av «det gode samfunn». Rasjonalisten Leibniz (1646–1716) er inne på lignende tanker, når han hevder, at vi på forhånd er i stand til å reflektere over de ulike handlingsalternativene selv om handlingen i ettertid ofte fremtrer som fullstendig determinert. Leibniz finner altså en åpning for vår ansvarlighet ved å hevde at den utførte handlingen bare er en blant flere mulige.

Augustin (354–430) hevdet også at det ikke var noen motsetning mellom forutbestemt og frihet. «Vi handler ut fra fri vilje når vi gjør det vi «virkelig» vil, eller «egentlig» vil eller «selv» vil. En handling synes å være både forutbestemt og fri når vi gjør det vi vil gjøre, og det er ikke noe annet vi heller vil gjøre».

Et menneske handler fritt, når det gjør det det vil, dvs. at det handler ut fra sine egne ønsker, holdninger, meninger og karaktertrekk. Friheten er dermed knyttet til å kunne gjøre det en vil. En fri handling er dermed ikke det motsatte av en årsaksbestemt handling. Friheten ligger i at årsaken ikke ligger utenfor individet men hos den handlende

selv. Det er dermed mulig å forene ideen om frihet med betingelsen om at ingenting skjer forutsetningsløst.

I tråd med denne dobbeltheten hevder Spinoza at selv om alt skjer med nødvendighet kan mennesket oppnå frihet. «Frihet er altså ikke uafhængighed, tværtimod, da alt jo er sammenhengende. Følelsen av uafhængighed vil blot være et udslag af uvidenhed. Alt er determineret, men vi kan opnå frihed ved at få fuld indsigt, der vil have som konsekvens, at vi på en gang handler frit og i overensstemmelse med nødvendigheden».

Kants måte å forene frihet og nødvendighet på viser at han har flere likhetspunkter med den rasjonalistiske tradisjonen Spinoza står innenfor. Kant gir eksplisitt uttrykk for koblingen mellom frihet og fornuft; «Jeg handler fritt, når jeg adlyder den moralske lov, jeg finner i min praktiske fornuft».

Kant støtter med andre ord ideen om at frihet er direkte knyttet til menneskets moralske natur, og ikke til den mekanistiske natur. Mens den mekanistiske natur er bestemt av ubrytelige årsakslover åpner den moralske natur for at mennesket kan være sin egen lovgiver i frihet. På denne måten er mennesket både et fritt og et årsaksbestemt vesen. For Kant er frihet et positivt begrep. Vi har frihet til å velge å handle i overensstemmelse med vår egen moralske natur, eller med det nødvendige i oss selv.

Kants frihetsbegrep har også en sosial dimensjon. Samtidig som de moralske lovene er grunnlaget for menneskelig frihet og selvstendighet, forplikter de individet overfor hvert enkelt medlem i fellesskapet. Kant sier i denne sammenheng at vi aldri skal bruke andre mennesker bare som midler for å nå egne mål, vi skal alltid tillegge andre mennesker en ufravikelig egenverdi.

Ansvarlighet overfor fellesskapet

Ut fra den foregående diskusjonen av frihetsbegrepet er det grunnlag for å hevde at en fri markedsøkonomi ikke kan fungere uten etisk ansvarlige aktører. Det enkelte menneske er både ansvarlige overfor det samfunn og den natur det er en del av. Årsaken til at etikk er blitt et sentralt tema innenfor både teoretisk og praktisk økonomi i de senere årene skyldes for en stor del at stadig flere blir bevisst at en ensidig fokusering på egosentrisk nyttemaksimering ikke er forenelig med en positiv utvikling av samfunn og miljø.

Mange har påpekt at det i de senere årene har utviklet seg en relativistisk og emosjonistisk holdning til etikk. Med det menes at det ikke er mulig å begrunne etiske verdier og normer på annen måte enn ved å vise til smak og behag. Det er opp til den enkelte å avgjøre hvilke normer og verdier som er gyldige. I en markedsammenheng innebærer denne relativiseringen av grunnleggende verdier i sin ytterste konsekvens at alt blir tillatt så lenge det er til nytte for den enkelte aktør.

En uttalelse fra en kjent norsk skipsreder understreker dette po-

enget. På spørsmål på hvorfor han har «flagget ut» til et skatteparadis svarer han at «jeg ser det som en forpliktelse overfor aksjonærene at midlene ikke sløses bort på skatt». Denne formen for etisk relativisme bidrar på mange måter til å undergrave markedsøkonomiens frihetsbegrep.

Taylor hevder at den egosentrerte oppfattelsen av frihet er nært knyttet til utviklingen av individualismen. Han hevder at «den moderne friheten ble erobret ved at vi brøt med de gamle moralske horisontene» der «folk ser seg selv som deler av en større orden». Han mener det er åpenbart at noe viktig har gått tapt etter hvert som den egooverskridende og sosiale horisonten for handlingslivet, som vi finner hos blant annet Aristoteles og Spinoza, har tapt terreng i forhold til det relativiserte synet på etikk.

Avslutning

Diskusjonen av begrepet frihet styrker argumentasjonen for at markedsøkonomi som økonomisk system forutsetter at aktørenes opplever seg selv som en integrert del av en større sammenheng, bestående både av samfunn og natur, og at alle beslutninger avspeiler denne gjensidige avhengigheten mellom det enkelte individ og helheten.

Mye tyder på at stadig flere blir klar over at markedsøkonomiens muligheter i fremtiden er avhengig av at aktørenes på markedet blir bevisst dette moralske ansvaret og at ansvarligheten avspeiler seg i praktisk handling. Konkret vil dette si at tilbydernes frihet innebærer at de har et ansvar for å utvikle produktionsformer, produkter, distribusjons- og redistribusjonsløsninger som i størst mulig grad ivaretar individuelle og samfunnsmessige hensyn. Kjøpernes frihet forplikter dem til å foreta beslutninger som også trekker inn og vektlegger samfunnsmessige og miljømessige hensyn. Politikernes oppgave blir å bidra til å vedta rammebetingelser som bevirker at de løsningene som tjener fellesskapet på lang sikt blir valgt (selv om de på kort sikt kan oppleves som negative av større eller mindre aktørgrupper).

Jeg har tidligere advart mot at individualisering og privatisering av friheten og maktkonsentrasjoner innenfor økonomien bidrar til å underminere grunnlaget for et velfungerende marked. I denne artikkelen har jeg argumentert for at sterk fokusering på henholdsvis en determinisme som fratar oss ansvaret for egne handlinger og emosjonisme som relativiserer betydningen av våre handlinger, hver på sin måte undergraver betingelsene for en velfungerende fri markedsøkonomi.

Jeg har argumentert, i overensstemmelse med tradisjonen fra Aristoteles til Kant, for at fornuftens bearbeiding av erfaringer gir oss mulighet til å foreta frie valg. Et hovedpoeng i denne artikkelserien om Frihet og Marked, har vært at friheten forplikter oss til å være ansvarlige overfor det fellesskap vi inngår i, både når det gjelder samfunn og natur.

En veiviser

En veiviser
Eva Nordland:
Skritt på en vei
Gyldendal Norsk Forlag 2000

Med sin nye bok «Skritt på en vei» håper Eva Nordland å få sine lesere med på det møysommelige arbeide med å få til en systemforandring. Hun skriver om sin bekymring for utviklingen i dagens samfunn: mobbing, vold, narkotika, allmenn misnøye og liten politisk bevissthet. Mange av oss deler den bekymringen.

Systemforandring

Det er ikke så enkelt å få til en forandring. I denne boken prøver Eva Nordland å vise at vi mennesker ikke bare er enkeltindivider, men at vi gjensidig påvirker hverandre. Hun påviser hvordan vi alle, hver fra vårt ståsted, kan være med på å få til en forandring.

Hun skriver om en lykkelig oppvekst. Pedagogikken ble hennes hovedoppgave i livet, og ved siden av foreldre og lærere en kilde til berikelse. Gjennom et langt liv har hun samlet kunnskaper om barn og unge. Med solid pedagogisk bakgrunn, gjennom forskning og ikke minst gjennom alle de mennesker hun har møtt og lest om har hun samlet sin kunnskap. Mange av dem som betø noe for henne, Ellen Key, Leo Tolstoy, Gandhi, Nelson Mandela og andre har hun viet egne kapitler i boken, og ikke minst ble hennes mann Odd Nordland en kampfelle.

I 1998 la Nobels fredsprisvinnere fram forslag for FN's generalforsamling om at det bør bli et tiår for fredskultur.

I Paris ble det sommeren 2000, i UNESCO's regi holdt en verdenskonferanse, organisert av «Lærere for fred». Denne konferansen satte skolen i sentrum for fredskultur. Eva Nordland trekker linjene videre.

I det siste kapitlet viser hun oss hva som kan gjøres med skolen.

Hun beskriver den skolen vi har som et system som ikke tar sitt eget mål på alvor. Systemet forteller at noen «fortjener» å få dårlige karakterer. På 1800-tallet var det noen som «fortjente» å settes i gapestokk. I dag er det i skolen taperen blir gjort narr av.

I praksis betyr dette å legge til rette for egoisme og misunnelse, og det motvirker dens eget mål som jo er å gjøre elevene til gagns mennesker. For store grupper elever er skolegangen ydmykende. Noen i systemet forteller at du er dum, dum, dum. Hadde skolen vært tilpasset den enkelte elev kunne alle ha følt seg vellykket.

Eva Nordland viser eksempler på skoler der rangering ikke anvendes. Vurderingen er basert på kontakt, forventning og tilbakemelding. (Ingen kan vite hvor langt man kan nå). Gjør en noe dumt, mobber, sluntrer unna eller lignende, er det alltid noen som griper inn med fasthet og vennlighet. Fredskultur må skapes i nærmiljøet, i hjemmet og på skolen.

Det er ikke universitetet som forlanger karakterer i skolen. I uttalelser derfra klages det over at elevene ikke er selvstendige nok, og mangler evner til samarbeid. I næringslivet brukes intervjuer.

Eva Nordland foreslår at kriterier for kompetanse bør være en liste over ferdigheter i regi av skolen eller arbeidsplassen, om deltakelse i forskjellige organisasjoner osv. Dette fordi vaner, ferdigheter og holdninger bare oppnås gjennom deltakelse.

Om fornuften opererer på egen hånd uten å koble inn følelser, eller om vi reagerer med følelser uten å forstå, kan vi komme til å gjøre fatale feil. Har vi råd til det?

Kerstin Bugge, spesialpedagog

Jeanne Segal, Ph.D.
Hilt & Hansteen, 1999
258 s.

– Følelser er en uerstattelig ressurs. – Selvkontroll kommer ikke av å kontrollere følelsene, men å føle følelsene. – Vi forveksler ofte det å tenke på følelser med å føle følelser. – Følelsesmessig smerte er en advarsel man burde gi akt på, hvis ikke kan den bli til kronisk fysisk smerte. – Mennesker med migrene f.eks. kan bli friske hvis de lærer å erkjenne og ordner opp i følelsesmessig ladede hendelser. Dette er noen ord om følelser hentet fra boken. Svært ofte er vi redde for følelser fordi følelsene kan være så ubehagelige, de kan være direkte smertefulle, uutholdelige. Da tar gjerne tankene over, eller vi gjør andre vikarierende ting som skal få oss vekk fra det vi opplever på kroppen. For det er der vi opplever dem. Og det er det de fleste av oss må lære på nytt, å kjenne på følelsene der hvor de gir seg utslag; i kroppen. Får ikke følelsene slippe til, kan det oppstå sykdom i stedet.

Her trekkes linjene tilbake til Descartes med hans utsagn «Jeg tenker, altså er jeg» som Senegal mener ble forvridt og forstørret i ettertid. Følelsenes betydning ble i Vesten neglisjert i forhold til fornuften. Den menneskelige bevissthet ble synonym med rasjonell tankevirksomhet. Idealet ble de såkalte vitenskapelige metodene fakta og logikk karakterisert av objektivitet. Følelser ble betraktet å være besudlet av subjektivitet. Fremdeles tror mange mennesker at troverdighet kommer gjennom å abstrahere og avpersonifisere, ifølge Segal.

Jeanne Segal var av USA's første utøvende psykologer som spesialiserte seg på holistisk helse. I kreforskningen kom man frem til at følelser spilte en rolle i helbredelsesprosessen. Pasienter med langvarig

Emosjonell intelligens (EQ)

Lytt til kroppens signaler og utnytt dine følelsesmessige ressurser

overlevelse hadde til felles en sterk tilknytning til alle følelsene sine, også de ubehagelige. De var ikke redde for sterke følelser, verken sine egne eller andres. På den tiden forfatteren ble interessert i følelser som studieobjekt, var interessen for dette liten innen psykologimiljøet generelt. Følelser ble rakkert ned på innen mental helse og vanligvis oversett som kilde til helse og helbredelse. Terapi som fokuserte på følelsene ble etter hvert erstattet av kognitiv terapi (terapi som bygger på erkjennelse og sansning). Psykiske behandlingsmetoder hadde som mål å døyve følelsesmessig aktivitet og her ble medisinerer en stadig viktigere del av behandlingen. Forfatteren, som hadde erkjent følelsenes betydning, søkte en metode for å bringe evnen til å føle tilbake til sin rette plass ved siden av evnen til å tenke. For å rehabilitere følelse som den kraftige helbredelsesressurs den er, mente forfatteren at vi måtte rehabilitere evnen til å kunne kjenne følelsene våre på kroppen. Vi er skapt til å føle helhjertet fysisk.

Boken er lagt opp som en progressiv innføring i å utvikle evnen til å føle. Gjennom tester som skal vise hvor en står følelsesmessig i forskjellige sammenhenger og øvelser kan en gradvis utvikle emosjonell muskulatur, som forfatteren kaller det, for å tåle å møte hele sitt følelsesspekter. Det krever øvelse, fordi det er noe de færreste er vant til. Men det er sunt og det er hva vi er skapt til. Hvis en leser boken, går gjennom testene og gjør øvelsene som er beskrevet, mener jeg at en garantert vil møte seg selv på grunnleggende vis. For boken er meget pågående, en slipper ikke unna. Dette er også en hjerteskoole hvor forskjellige områder av livet behandles særskilt, f.eks. emosjonell intelligens (EQ) på arbeidsplassen, i kjærlighetslivet eller på hjemmebane. Gjennom det jeg hittil har sagt, går

det vel frem at dette er en bok som ikke bare skal leses med intellektet, men at et hovedpoeng er å aktivere egen følelsesmessig innlevelse. Menningen er å gjenkjenne og forstå feks. hva lav EQ er, slik at vi kan høyne vår EQ. Som forfatteren påpeker, man trenger ingen dybdeanalyse av situasjoner for å øke sin EQ. Det er enkelt, men krever litt innsats. Det gjelder bl.a. ikke å skyve følelsene sine over på andre – å projisere. Blir vi bevisst våre egne følelser blir vi også bevisst andres og dette er med å jevne ut overensstemmelser. Det er et middel til å skape fred mellom mennesker. Følelser setter ikke noe i bås. De gir fordomsfrie, umiddelbare tilbakemeldinger som holder ved like vårt potensiale for å lære. Men vi setter ofte i gang en mental prosess for å unngå den fysiske opplevelsen følelsene gir. Det er dette som fører til problemer for oss.

Denne boken måtte jeg lese i små porsjoner for å få fordøyet de følelsesmessige innsiktene boken gav. Dette, synes jeg, sier noe om bokens kvaliteter. Jeg synes boken er meget godt skrevet og redigert. Den er skarpsindig, dyptpløyende, men samtidig humoristisk, lett og meget engasjert og engasjerende overfor et tema, som hvis en går inn på det og arbeider med det, kan gi viktige gevinster i våre liv. Det å akseptere følelser og akseptere seg selv går hånd i hånd, leser vi. Videre at all følelse gir oss viktig informasjon. Muligens kan det være nødvendig å gjenopprette kontakten mellom en selv og kroppen, f.eks. gjennom sunn kost og trening. Belønningen ved å akseptere sine følelser er at man vil føle mer intenst. Man vil føle større høydepunkt og få mer intense følelsesmessige nedturen.

– Man er ene og alene ansvarlig for sine egne følelser.

– Ikke snakk om dem, ikke tenk på dem, men føl dem.

Inger Kristine Bøe

Kristus kom og forkynte Gudsriket på jord, men dette fornektes av de «troende»

Hvor mange ganger fornektes ikke Peter og hvor mange ganger har ikke verden falt tilbake til utilstanden. Kristi forkynnelse til tross. I dag er drap og massedrap, politikk og løgn, maktmisbruk og uhederlighet kristelig nok bare det skjer i kollektiv sammenheng. I Guds navn omgjøres en rik og langt utviklet velferdstilværelse til en sorgens og hesligheters hverdag. Hor, tyveri, underslag og selvmord er blitt dagligdags. På fruktene skal treet kjennes.

Hva har skjedd? Hvorfor selvutryddelse og selvutsettelse? Det som skjer er at den kristnede, offentlige umoral hevner seg på den enkelte. Det er statsavguderiet og pengeavguderiet som setter sine vonde spor.

Når Kristus sier i sitt budskap: Meg er gitt

all makt i himmel og på jord, så strir det imot hans ånd å hevde at han dermed mener sin egen makt opp imot alle andre levende personers makt. Han skulle dermed være en Gud-svalgt med spesielle iboende, mirakuløse evner?

Evangeliets sannhet bunner derimot i at Kristus identifiserer seg med hele den tenkende og levende menneskehet og spesielt med det levende samfunnet og samfunnsdannelsen. Han åpenbarer en makt – en dimensjon – som inntil ham var fullstendig ukjent i himmel og på jord. Naturen utenom mennesket kan hverken skape himmel eller helvete. Himmel og helvete fremkommer som tilstander alt ettersom menneskene formår å forvalte sitt ibo-

ende, nye pund – sin skapende tanke og fantasi-kraft.

Var jeg ikke kommet og hadde forkynt for dere sannheten om dere selv, var dere uten skyld og ansvar. Nå har dere i mitt navn tatt ansvaret på dere. Jeg har vist veien. Gå da i dere selv og skap det rike iblant dere som ble grunnlagt ved verdens skapelse, ja, slik lyder Mesterens klare tale.

Nevnte Kristusord, rett oppfattet, gir klar opplysning om hvilken skandale mennesket utsetter seg for når det feiltolker seg selv til å være en mirakelmann eller en evig syndig idiot. Bruker mennesket sin skapende fantasi til å utvikle de mest forferdelige våpen mot hverandre, til å sentralisere all makt opp i hendene på prestisjegale autoriteter, folk som ennå ikke har lært at all prestisje blant slekten er en sinnessykdrom, da må vi få en sinnsyk verden. I fremtiden vil det bli bygget sykehjem for slike. Alkoholismen er farlig. Narkomani er farlig, men farligst av alt er prestisjen.

Så lenge Kristi ord feiltolkes, tolkes som om Kristus var en trollmann, som en enbåren sønn, som en frelser av enkeltmennesket fra sine individuelle feilslag og ikke som han som

åpenbarte et helt nytt testamente, bygget på en helt ny og alleomfattende ny mentalitet, ja som avslører menneskevesenets iboende skapende kraft såvel til godt som til galt, så lenge risikerer menneskeheten å falle tilbake til urhedenskapet. Mennesket Kristus er gitt all makt i himmelen og på jord og dermed kan ikke prestisjegale herrer eller fruer lede løpet. Da må sannhetens forkynnere frem, ja både de levende og de som lever i bøkene.

Visste du bare på denne din dag, hva som tjener deg til fred, sier han også, men ennå er det skjult for dine øyne. Hva betyr skjult om det ikke betyr at mennesket ennå er ubevisst om seg selv som det skapende vesen hvorom alt beror såvel i universet som på Tellus. Sannheten er ennå skjult under et politisk og teologisk tåketeppe. Nettopp dette nye som her sies, er kommet frem i vår norske folkesjel anno 1914–1999. Begynn ikke å hovere, men ta Kristus frem igjen på nytt og les hva han sier ut fra helhetens ånd og menneskeheten vil igjen løfte seg fra avgrunnen. Søk så finner du. Bank på så lukkes det opp for helheten.

a.r.

Fra Alternativt Samfunn 3/2001:

Av Bjørn Venstad,
Elverum

Bybwad Brochmann og nyorienteringen

Gartneren og samfunnsforskeren Bertram Dybwad Brochmann (1881–1956) og hans «Folkebevegelse for sosial, mental og økonomisk nyorientering» var et av de mest eiendommelige politiske fenomener i mellomkrigstidens Norge. Samtidig ser vi at Brochmanns sosialpsykologiske tilnærming til forskjellen mellom symboler og realiteter går igjen i flere av vår samtids kritiske analyser av den rådende spekulasjonskapitalismen.

Brochmann lar seg ikke plassere i noen av vår tids ideologiske båser. Han var ved siden av å være utdannet gartner, også selvlært sosialøkonom, sosiolog og religionskritiker. Han ble kalt anarkist, syndikalist og nihilist, bare for å nevne noe. Han var for Jesus men mot kristendommen slik den ble forrettet av de religiøse autoritetene, en svoren motstander av både kapitalisme og stats sosialisme, en antiautoritær fiende av både presteskape og embetsverk. Senere ble han en av de første debattanter som gikk til frontalangrep mot nazismen og fascismen, samtidig som han i motsetning til sine kommunistiske samtidige likestilte Stalin med Hitler, Mussolini og Franco som tyranner. Han politianmeldte sogar Vidkun Quisling da denne etter Brochmanns mening misbrukte offentlige midler da han turnerte med et større politioppbud på sine rundreiser for å spre den norske utgaven av fascismen.

Men for å gå tilbake til begynnelsen: Brochmann var prestesønn fra Grue i Hedmark. Som gutt hørte han hver søndag sin far forrette i kirken, og han var dermed svært fortrolig med de bibelske begrepene. I motsetning til gjengs kirkelig oppfatning, ble Brochmann imidlertid oppmerksom på den innebygde systemkritikken som lå i de nytestamentlige evangeliene. Der hvor den guddommelige representerte livskraften og den selvvirksomme, organisk-dynamiske og objektivt eksisterende materie, representerte Mammon det mekanisk-statistiske, den tomme

symboldyrkelsen og fremmedgjøringen fra menneskesamfunnets egentlige eksistensgrunnlag. Satan var ikke den bokstavelige, absolutte ondskap, som Brochmann uansett ikke trodde på. Satan var de kollektive vrangforestillinger som forledet menneskene til å dyrke symboler og mekaniske størrelser.

Satan var de fremmedgjørende elementer i menneskets eksistens, her inkluderte Brochmann også religionen ved siden av pengesystemet og statsmakten.

Denne Kristusforståelsen, hvor mannen fra Nazaret ikke framstår som noen religionsstifter, men tvert om som en anti-religiøs og antiautoritær sosialreformator, måtte nødvendigvis føre til at forholdet mellom Brochmann og den etablerte kristendom ble mildest talt anstrengt.

Brochmann avviste jo hele kristendommens religiøse grunnlag med dens lære om kampen mellom det gode og det onde og frelsen fra det onde ved Jesu Kristi legeme. Samtidig holdt han fram et bilde av Jesus som en slags anarkist som snakket om et jordisk idealsamfunn uten autoriteter og som attpåtil ga sosial-økonomiske anvisninger gjennom angrepet på pengesystemet. Denne Dybwad Brochmann var enten en eksentrisk særing som ikke kunne tas alvorlig, eller han var en farlig demagog som ledet folket bort fra det som var den av presteskapet autoriserte rette vei, og i så fall måtte han tas meget alvorlig. Også andre av de autoritetspersoner som ble angrepet av Brochmann hadde det samme problemet, er han bare sær eller er han en farlig, anarko-nihilistisk oppvigler?

Brochmann begynte fra slutten av 1. verdenskrig å gi ut skrifter hvor han gikk inn for en helt ny samfunnsorden, basert på realøkonomi istedenfor fiktivøkonomi, hvor reell produksjon og ikke spekulasjon i tallverdier skulle gi uttrykk for samfunnets økonomiske tilstand, og hvor statsmakten skulle erstattes med et frivillig samvirke basert på de sunne, sosiale instinktene som ville utløses i menneskene når de var frigjort fra det kapitalistiske pengesystemets fremmedgjørende innvirkning på samfunnet. At Brochmann her, foruten sin egen radikale tolkning av nytestamentet, også hentet inspirasjon fra anarkistisk og syndikalistisk tankegods, er lett å se. Det hevdes da også at han i sin ungdom vanket mye i kretsen rundt Hans Jæger, og Brochmann selv skal ha sagt at han fant en gullgrube av intellektuelle stimuli i Jægers skrifter. Det er også kjent at Brochmann en tid var medlem hos de syndikalistiske «Ungsocialistene», og at han skrev flere artikler i syndikalistavisen «Alarm».

Likvel vil det være feil å kategorisk plassere Brochmann i båser merket «anarkist» eller «syndikalist». I motsetning til de rent politiske og i stor grad fagforeningsbaserte tolkningene

disse tankeretningene fikk i Norge, brukte Brochmann også dybdepsykologi av freudiansk modell anvendt på samfunnslivet.

Han mente at mennesket måtte bli seg bevisst sitt eget kollektive sjelsliv for å kunne ta et oppgjør med symboldyrkningen innenfor både religion, økonomi og sosiologi. Først da ville mennesket kunne forstå og trekke de nødvendige konsekvensene av forskjellene mellom det organisk-dynamiske og det mekanisk-statistiske, mellom den rene, eksakte økonomien og pengeteknikken, mellom det levende samfunnet og den institusjonelle staten med dens embetsverk, eller mellom Gud og Mammon for å gå tilbake til den bibelske terminologien.

Overført til dagens rådende spekulasjonskapitalisme, kan vi se hvordan Brochmanns angrep på symboldyrkingens fremmedgjørende konsekvens, er av tidløs og universell karakter. Av alle de tallverdiene som hver dag flyttes rundt på verdens børser, er bare 2–3% flyttet til konkrete investeringer. Resten er i virkeligheten bare tallmasser uten noen reell egenverdi. Likevel opplever vi at nettopp disse finansielle symbolstørrelsene brukes som målestokk på samfunnets økonomiske helse, ikke hva som faktisk produseres. Vi kan si at mennesket i sin egen kollektive psyke har besjelet disse tallmassene, vi har gitt dem et kunstig liv, som vi så tilber og bøyer oss for på samme måte som religionene tilber en konstruert, symbolsk guddom fremfor å dyrke det guddommelige i mennesket og selve skaperverket, den objektive eksistens.

Nå skal ikke dette forstås dithen at penger og verdipapirer skal avskaffes, eller at symboler i det hele tatt bare er av det onde. Det er selvfølgelig langt enklere å ta med seg et bankkort på butikken enn å drasse på f.eks. en bøling kveg, som riktignok er en realverdi, men håpløst tungvint som betalingsmiddel. Vi må rett og slett forstå at symbolene må begrunnes i noe konkret, en materialisert verdi, for at symbolene selv skal ha verdi. Symboler har ingen verdi i seg selv. Når en aksje kan fly til himmels på børsen uten at det foreligger noen produksjonsmessige forutsetninger som rettferdiggjør en plutselig og voldsom verdistigning, evt. verdinedgang om det skulle ligge slik an, er dette uttrykk for et psykologisk klima som ikke har noe som helst med realøkonomi å gjøre. Den reelle økonomien ligger i samspillet mellom menneskets oppfinnsomhet, ressurstilgangen og produksjonsmidlene. Derfor er også menneskets økonomiske eksistensgrunnlag en fysisk, eksakt og objektiv størrelse uavhengig av om vi erkjenner det eller ikke, og ikke symbolstørrelser som mennesket har besjelet i sin egen kollektive fantasi.

Humor og bannskap

Steinkjer, Jan Erik Moe

Han har vært artist i 40 år, og ble valgt til det forrige århundrets morsomste mann Arthur Arntzen.

– Du holder foredrag om sammenhengen mellom humor og helse?

– Humor og helse har en klar sammenheng. Den enkle mellommenneskelige humoren er svært god å ha i dagliglivet, og det finnes ikke maken til kommunikasjonsmiddel. Humor, smil og latter visker ut avstandene mellom folk. Slik burde det også være i arbeidslivet! Tenk om alle bedriftsledere kunne forstå god humor. Da hadde ting blitt lettere på arbeidsplassene. I dag skal jo både ledelse og arbeidstakere være resultatorienterte slik at det ikke er plass til et smil i en travel hverdag. Har en leder en god porsjon humor, da vil arbeidstakerne kunne si sin oppriktige mening om ditt og datt – humoren ville fjerne barrieren mellom dem.

Gjenkjennelseeffekten er viktig, og de aller fleste eldre har en lignende referanse som jeg har. De beste historiene handler nettopp om dette – på en måte. Vi som er voksne er fremdeles i besittelse av de språkkattene som vi har arvet fra det miljøet vi kommer fra. Ungdommene i dag har et adskillig flatere språk, og jeg er redd at språket utvatnes slik at vi mister dets særegenhet.

Vi kan kanskje virke både brautandes og storkjæfta, men den nordnorske gudstroen kommer stille fram når vi føler behov for den. Det var over 700 avisinnlegg i den store bannskapsdebatten på 90-tallet! Men du skal huske at Oluf ikkje bruker ordet «hælvete». Nok om det, jeg fikk tildels uventet støtte, blant annet fra pater Kjell Arild Pollestad. Han skrev: – Hvis Jesus kommer tilbake til jorden, tror dere da at Oluf er den første han henvender seg til? Jeg fikk også støtte fra en biskop nordafor.

Den første bannskapen ble funnet i 3000 år gamle hieroglyfer, så det er ikke noe nytt. Dessuten utløste steintavlene til Moses ei skikkelig utforbainning da Vårherre forsøkte å lage boplass til

Adam. Den himmelske godseieren forpaktet den første husmannen med en liten hageflekk med pålegg om både bo- og driveplikt, men dessverre ikke med subsidier. Adam fikk dessuten drive sjølplukk i frukt-hagen, men Vårherre advarte Adam om å spise frukt fra kunnskapens tre. – Da ska du pikade få me mæ å gjørra, sa Vårherre. Så kom Eva, og alle vet hva som skjedde. Ka dokker trur fer et hemmelsk spetakkel og ein hælvetes krangel som oppsto! Vårherre ble så allmæktig og eitranes førbainna, at hain huta dæm ut av hagen, både slangen, Eva og Adam. Hain tjuvkjørt pakkert ut av æppelhagan, og kjæppjaga dæm nedover steinrabban. – Æ sku aildri ha rørt det hælvetes æplet, sa Adam. Slil oppsto den første bannskapen.

Jeg bestemte meg for å bli avholdsmann, men jeg er ikke fordømmende på de som tar sæ ein tynn ein. Æ kainn nævne hain Leidulf som sprængte heimbrentsapparatet til husbonden, og fekk denne skyllebotta: – Din nygjella basunængel. Ska du fan aildri lær dæ å bruk vettskiten, din svinbibel der du står!

Cultura Sparebank

Cultura Sparebank – er en alternativ bank for deg som er opptatt av temaer som alternativ økonomi – grønn økonomi – ny økonomi.

Cultura finansierer bla. prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre vekstvilkår. Cultura ønsker å utvikle en ny form for bankvirksomhet. Gjennom et samarbeid med kundene skapes en pengestrøm som bevisst kan settes inn i samfunnsfornyende og miljørettede formål.

Målsetningen for Cultura er å medvirke til finansieringen av samfunnstjenlige prosjekter. Videre å bevisstgjøre holdninger til penger og økonomi slik at kapital kan styres mot reelle behov og uløste oppgaver i samfunnet.

Bankens arbeidsområde vil være hele landet og banken vil

tilstrebe nærkontakt til sine kunder. Å arbeide for at etikk, moral og verdiskapning kan innarbeides i det økonomiske liv via et nytt syn på penger, økonomi og hva lønnsomhet er. Vi er av den tro, at det er mulig å utvikle nye samfunnsøkonomiske konsepter og holdninger, hvor man ikke ensidig baserer seg på egennytten som drivkraft.

Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land herunder også de nordiske lande og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge. Cultura har i øyeblikket en balanse på ca 80 mio. NOK. Rundt 1000 kunder og 6 medarbeidere på kontoret i Oslo.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass, N-0130 Oslo. Tlf. +47 22 99 51 99 - cultura@cultura.no – www.cultura.no

Fra: Pengevirke 3-2001:

Bytt en ring og la den vandre

Av Alf Haakon Lund

Hvordan lager man sin egen bank? Er gresset grønnere og eplene saftigere på den andre siden av jordkloden? Hva er en byttering?

Om hva en byttering er

Byttingen er et system for intern handel innenfor en enhet som kan være avgrenset på ulike måter: Sosialt, funksjonelt eller geografisk. På mange måter er derfor den engelske betegnelsen på systemet mer dekkende: LETS, Local Exchange and Trade System. Det fungerer som en medlemsorganisasjon; man setter navnene sine opp på ei liste over hvem som kan tilby hva. Lista kopieres opp og distribueres til medlemmene, slik at man kan se hva de andre tilbyr eller etterspør. Handel foregår ved at medlemmene kontakter hverandre, avtaler pris seg i mellom og melder fra om handelen til en bokholder. Bokholderen holder ved hjelp av et poengsystem rede på hvem som står i pluss og minus og fungerer i praksis som en bank. Poengene tilsvarer en lokal valuta.

I Ås kaller vi pengene gryn og 1 gryn tilsvarer 1 krone. Gryna forlater aldri banken, de bare flyttes mellom medlemmenes konti. Ingen eier dem og systemet er rentefritt. Dog betaler man en liten «skatt» til banken; en symbolsk lønn for dem som administrerer det hele. Til dekning av kroneutgifter (stort sett porto) kreves inn 50 kr i deltakeravgift per år. Vi har omkring 200 medlemmer og følgelig et passelig stort utvalg av varer og tjenester som annonseres i «Byttenytt» omtrent annenhver måned.

Det høres jo hyggelig ut, sier du. Det er jo morsomt å kunne handle uten penger, men når 1 gryn allikevel tilsvarer 1 krone, hva er så den store forskjellen?

Begynnelsen på et langt svar

Hver gang jeg går i butikken forundres jeg over at epler fra Argentina, USA eller andre fjerntliggende områder ofte er billigere enn norske. Jeg tenker at noe må mangle i prisen; min logiske sans forteller meg at lokale epler burde være billigere enn de som har reist halve kloden rundt, men nei. Enda innhøstene skal ha lønn, transporten må betales, havnearbeiderne; og tilsist skal butikken ha avanse. Betaler vi virkelig det eplene koster?

I Norge har vi lenge kunnet betrakte hvordan folk flytter fra distriktene, søker inn til byene. 3 til 4 tusen nedlagte gårdsbruk hvert år i en årrekke, industri i distriktene har vanskelige kår og mange bedrifter legges ned. Hvorfor?

Sunn økonomi

Lokal produksjon for lokale behov innebærer en rasjonell og effektiv ressursutnyttelse. Ingen fordyrende mellomledd, ingen skjulte kostnader i prisen. Lokal produksjon gir dessuten kunden større trygghet for sikker mat,

da han har større mulighet til å kontrollere kvaliteten. Men en godt utviklet lokal eller regional økonomi krever regional kontroll av finanser og ressurser. Dette står i et motsetningsforhold til den sentraliserte kontroll statsøkonomien innebærer, og i en enda større kontrast til hva storøkonomien forsøker å få til gjennom organisasjoner som WTO.

Da norske kroner er gyldige i hele landet, er det ikke noe problem for pengene å forlate distriktene, som godt kan være hvor deres verdi skapes. Velferdsstaten forsøker å bøte på dette gjennom omfordeling og subsidier finansiert ved skatter og avgifter, men penger søker penger. Store bedrifter vil spise de små, og idet pengene når de store sentra er det vanskelig for distriktene å få dem tilbake. Ikke minst er det tilnærmet umulig å kontrollere hva de blir brukt til. Kanskje er sparepengene dine med på å finansiere hytteslott? En og annen lystyacht? Våpenhandel? Hva banken låner ut til kan være så mangt.

Penger kan betraktes som en analogi til blodet i en organisme. Det er viktig at blodet gjennomstrømmer hele organismen, men i en sentralisert økonomi utvikles «blodpropper». Store deler av pengemengden hopes opp på få hender, slik at systemet forøvrig lammes av dårlig sirkulasjon. Slik bidrar dagens pengesystem til å oppløse en av de viktigste enhetene for et menneskes identitet og liv, nemlig lokalsamfunnet.

Derfor!

Byttinger er morsomt tidsfordriv som utvider deltakernes sosiale nettverk. Men de kan også sees som en strategi for å få tørrlagte områder på fote igjen. Når de vanlige pengene ikke er i stand til å få ut de ressursene som faktisk finnes, kan man få sirkulasjonen i gang igjen med en byttering, fordi det man faktisk gjør, er å opprette nye penger der. Det er mulig å hjelpe seg selv istedenfor å vente på subsidier eller stille seg i kø på sosialkontoret!

Byttingen representerer en frakobling fra den tradisjonelle økonomien, og er på mange måter en alternativ økonomi i praksis. De lokale «pengene» er et uttrykk for den enkeltes ressurser gjennom arbeid og varehandel, den lokale «banken» et instrument som avdekker de ressurser som finnes i lokalsamfunnet. I en byttering står man friere til å disponere egen arbeidskraft, og den pengemengde man til en hver tid disponerer vil være et direkte uttrykk for hva man har bidratt med av realverdier til lokalsamfunnet.

Historisk

Den første byttingen startet opp i Canada i 1983. Det finnes kanskje et tusentalls byttinger, men nøyaktig hvor mange er vanskelig å si – det vil avhenge litt av hva man regner som en byttering. Enkelte steder trykkes det egne sedler, noe som forenkler deltakelsen i den lokale økonomien. Det mest kjente eksemplet på dette er Ithaca i New York, der de lokale Ithaca Hours aksepteres av mer enn 3000 enkeltpersoner, butikker og bedrifter og endog brukes som lønnsmidler.

Fra: Pengevirke 3-2001:

Får støtte fra nobelprisvinner

Joseph Stiglitz kritiserer frimarkeds-fundamentalismen, mistet en lederjobb i Verdensbanken, men fikk Nobelprisen i økonomi. Rådet hans til bevegelsene for global rettferdighet er klart og konsist: STÅ PÅ!

– Anerkjennelsen av at fortidens handelsavtaler har vært urettferdige, er en av de viktigste lærdommene fra antiglobaliseringsbevegelsen, sier Stiglitz.

– Jeg tror det er noe som har festet seg. I en eventuell ny runde med handelsavtaler, vil dette være med på å forme samtalen.

Handelsavtaler

Uansett om en ny runde med omfattende forhandlinger om handel blir satt i gang ved Verdens handelsorganisasjons (WTOs) ministermøte i Qatar i november, burde USA og andre rike land bli enige om Europas «alt unntatt våpen»-avtale og åpne markedene for de minst utviklede landene.

– Og således si at «vi ikke vil vente på en ny runde for de fattigste landene. For å vise vår gode vilje vil vi forplikte oss overfor de fattigste landene og åpne markedene øyeblikkelig».

– Dette er ikke et forhandlings-spørsmål. Det vil føre til minimal ulempe for i-landene, legger Stiglitz til.

– Det vil dessuten åpne en mulighet for de minst utviklede landene til å produsere noe som henvender seg til et marked.

Nye problemer

Stiglitz har kritisert Verdensbanken for deres nærsynte fokus på «gamle problemer» som inflasjon. Han foreslår en ny retning som vil gjøre institusjonen til det den var etter andre verdenskrig, hvor «virkelige problemer» ble angrepet. Han nevner den globale resesjonen som eksempel. Siden hendelsene den 11. september har nedgangstrendene blitt forsterket.

– Det er på tide at Verdensbanken bekymrer seg for den globale økonomiske nedbremsningen og

sørger for likviditeten som trengs for global ekspansjon, sier Stiglitz. Han oppfordrer Verdensbanken til å rette de store pengesummene de kontrollerer mot globale økonomiske behov, som kampen mot terrorisme, kampen for et bedre miljø og kampen for mer likhet i verden som vil redusere avstandene mellom de som har og de som ikke har.

Stiglitz' analyser og råd vil få mer oppmerksomhet nå som han har vunnet Nobelprisen i økonomi sammen med de amerikanske økonomene George Akerlof og Michael Spence. Prisen ble gitt for deres forskning på 1970- og 80-tallet, som viste at markedene, i en situasjon hvor informasjonen er ulikt fordelt, også vil mislykkes i å fordele ressursene rettferdig.

De konkluderte med at politisk styrende organer har en forpliktelse til å ta for seg disse problemene ved å spille en sterkere rolle i markedssystemet.

Asiakrisen

Den største feilen Det internasjonale pengefondet (IMF) har gjort de siste årene, var måten de behandlet Asiakrisen på i 1997, og påfølgende kriser blant annet i Russland. For det første hadde IMF presset land som var i en fase med sterk vekst, som Thailand, Indonesia og Korea, til å oppgi kontroll over kapitalstrømmen ut og inn av landene. Spekulativ kapital fløt så inn, gjerne til urealistiske prosjekter i byggebransjen, for så å forsvinne straks det kom rykter om nedgangstider. Dermed var krisen et faktum.

– Deretter akselererte krisen ettersom bankene nektet å overføre lån til de hardt pressede landene. Det var en ufullkommenhet i markedet som skyldtes ulikt fordelt informasjon. Kredittmarkedene fungerte rett og slett ikke, påpeker Stiglitz.

IMF har ofte hjulpet land med lån fra Verdensbankens fond. Lånene er gitt med klausuler om å følge IMF's universalmedisin: Kutt i offentlige utgifter og subsidier, storstilt privatisering av offentlige tilbud, rentehevnninger og åpning av nasjonal økonomi for import, utenlandske selskaper og kapital, samt økt eksport av råvarer og varer produsert av billig arbeidskraft.

– Det har aldri foreligget bevis

til fordel for liberaliseringen av kapitalmarkedene, påpeker Stiglitz.

– Det hele er basert på ideologi. – Da IMF anvendte medisinen sin på en asiakrise i aksellerasjon, dyttet man landene dypere inn i resesjonen, bedrifter gikk konkurs og millioner ble arbeidsledige.

Før han ble sjefsøkonom i Verdensbanken, arbeidet Stiglitz som økonomisk rådgiver for Clinton-administrasjonen. I Verdensbanken pådro han seg sinnet til Larry Summers, administrasjonens fremste støttespiller for Verdensbanken, ved offentlig å kritisere organisasjonen for å ha kommet rike investorer til unnsetning og ha drevet Asia inn i depresjonen under finanskrisen i 1997 og 1998. Da Stiglitz annonserte sin avgang fra stillingen i Verdensbanken i 2000, gikk det rykter om han hadde fått sparken.

– Jeg vil ikke formulere det på den måten, sier han selv.

– Jeg uttrykte det slik: Når du har institusjonelle forpliktelser, har du samtidig begrenset frihet til å uttrykke deg. Og særlig når det kommer til klar og kraftfull tale. En side ved kulturen her er at de to institusjonene (IMF og Verdensbanken) ikke skal kritisere hverandre.

Washington-konsensusen

Når Stiglitz blir spurt om hva han ville ha sagt til Summers, Verdensbanken og ledere som mislikte hans kritikk av «Washington-konsensusen» om markedsliberalisering, ler han av «situasjonens ironi»:

– På 70- og 80-tallet, som var den perioden jeg fikk prisen for, var det en økende anerkjennelse av problemene rundt den markedsfundamentalistiske modellen, sier han.

– Washington-konsensusen, som var basert på markedsfundamentalistiske ideer, levde videre som en institusjonalisert modell og ble således sementert. Dette i en tid hvor akademikerne sa at disse ideene ikke er en god tilnærming til økonomien.

Stiglitz mener administrasjonen til George W. Bush har anerkjent at Verdensbankens kausjoneringsstrategi ikke virker. Og at den i praksis ble en velferdsordning for storkapitalen, for investorer som ble finansiert «ikke av amerikanske skattebetalere, men av dem i Russland, Brasil og andre land, som måtte betale for dem som hadde ubetalte, utestående lån.»

Markedsøkonomiens relativitet

– Bush-administrasjonens handlinger i den senere tid understre-

Pengekomfort

Menneskekomfort

På terskelen til en ny tid

Det levende, dynamiske samfunn

PÅ VEI

Av Even Lorch Falch og
Alf Jakob Wang

I den forvirrede og kaotiske tid vi nå gjennomlever, er det ikke vanskelig å forstå folks uro og engstelse for hva framtiden vil bringe. Vi ser et samfunn i dekadanse og oppløsning på mange områder og med indre stridigheter. Mange spør seg selv. «Hva er det som skjer, og hva kan vi gjøre?»

Det er i dag grupper som f. eks. miljøbevegelsene, aktivister for en ny økonomi, fredsbevegelser og andre samfunnsengasjerende organisasjoner, som arbeider virkelig seriøst med de problemer vi står ovenfor. Men de aller fleste slår seg til ro innenfor de nåværende politiske og økonomiske systemer, og mener å kunne påvirke uten å forandre systemet. *Det lar seg neppe gjøre å få noen endring uten at det skjer en helt gjennomgripende ny-orientering i våre nåværende samfunnssystemer.* Mange av disse bevegelsene kan nok se riktig i mange ting, som at forgiftning av vann og landområder stadig fortsetter og at de tropiske regnskogene stadig reduseres m.m.

Ny teknologi har fremmet en eksplosjonsartet økning i mengden av forbruksvarer. Alt dette har gjort en masse mennesker overflødige: Det blir høy arbeidsledighet eller lav sysselsetting, bosetningsmønstret brytes opp. Systemet greier ikke å gi arbeid til alle som mister jobbene sine, og vi har sett en enorm miljøødeleggelse, samt kulturell og åndelig utarming. Vi har sett at verdens pengesystemer er i vansker og at gjelden i den tredje verden har steget ufatteleg. Valutaspekulasjonene florerer, og fusjoner gjør de store selskapene større. Finansmagnatene

med sin enorme makt kan dirigere myndighetene og det økonomiske liv og vil prøve å stoppe nødvendige forandringer.

Europaunionen er bare enda et forsøk på å regulere ikke bare økonomien, men også å kontrollere politisk det enkelte land helt og fullt, noe som vil måtte ende opp i en supersentralistisk stat. EU bruker milliarder til lagring og destruering av de enorme matoverskuddene for å holde prisene oppe, mens millioner av mennesker rundt i verden samtidig lider nød. Vi ser hvordan samfunnets familie- og cellestruktur «bryter sammen» rundt om på kloden. I USA var tallet på skilsmisser i 1995 på ca 66%, og kriminaliteten øker faretruende. Det er over 10 millioner marihuanabrukere, over 10 millioner er henfalte til sterke narkotiske stoff. Det omsettes narkotika i USA for langt over 1000 milliarder dollar årlig. Straffbare forhold i England økte til det femdobbelte 1956 – 89. Voldsforbrytelser økte med 400 % 1971 – 98. Også her hjemme er kriminaliteten stigende.

Vi har sett borgerkrig i Europa og andre steder i verden, med store flyktningestrømmer til følge, og ved siden av andre problemer i verden øker dette folks usikkerhetsfølelse enda mer. Når en ser alt som skjer i tiden, må en spørre seg selv: «Hva er det som gjør at det har gått så galt? Er det noe alternativ til våre nåværende samfunnsforhold?»

Vi vil her peke på en ny viten om våre politiske og økonomiske systemer som frie norske forskere har kommet med, tanker som er ukjente for de fleste. Vi vil her se hva forfat-

teren Bertram Dybwad Brochmann, siv. ing. E.G. Bonde, ing. Thingelstad og flere andre innen Den Nye Samfunnsorientering fremlegger. Men da dette omfatter mer enn et 50-talls bøker blir denne boken bare en kort innføring i det nye, universale livssyn.

Det vi må gjøre i dag er å revurdere vårt sosiale, økonomiske og samfunnsvitenskapelige syn, så vi får et holistisk, helhetlig samfunnssyn. Den konvensjonelle vitenskap har hittil ikke godtatt Den Nye Livsorienterings påvisninger. Men at vår tenkemåte er på feil spor, bør være synlig for alle. Vi må se om Nyorienteringens tanker kan gi oss bedre forklaringer og forutsigelser, slik at de kan hjelpe oss til å velge den rette veien.

Vitenskapsmannen James Lovelock sier i boken «Gaia» at han ser jorden som en levende helhet, så noen lyspunkter er det tross alt.

Kildene er for det meste utdrag og sitater fra en del av Den Nye Samfunnsorienterings bøker, samt en del supplerende stoff. Vi gjør også oppmerksom på at det nå foreligger oversettelser av Bertram Dybwad Brochmanns verker både på svensk, tysk, engelsk og russisk. Se bokside bak med adresse *Det Frie Samfunns Forlag, postboks 156, 2401 Elverum.*

Verdensdagen for psykisk helse

Jeg må ærlig innrømme at mine opplevelser i anledning verdensdagen for psykisk helse er annerledes enn Oddmund Gullteigen sine synspunkter på dagen (Samfunnsliv, 11/12 2001). Men meninger og synspunkter vil jo alltid variere...

Jeg var så heldig å få lytte til et foredrag av psykiateren Atle Roness den dagen. Han talte varmt om vennskapets betydning for å lindre og hindre utviklingen av psykiske lidelser. Blant annet fortalte han om en venn av seg som plutselig ble syk og innlagt på sykehus. Roness reiste og besøkte vennen, men han var for syk til å kunne snakke med han. Vennen kom over krisen, og han tak-

ket Roness for at han hadde vært der, for å se til han, mens han var syk og hjelpeløs! Det betydde så mye, sa han.

Menneskers nærvær og tilstedeværelse har healende kraft! Det vet vi! Slike erfaringer har mange av oss. Selv har jeg også erfaring fra arbeid med psykiatriske pasienter. Disse trenger, sa en arbeidsgiver en gang til meg, personer som kommer og går i dørene... Det var dette foredraget til Atle Roness handlet om, om å ha tid og evne til å bry seg om mennesker i utsatte livssituasjoner.

Takk til Atle Roness for et innsiktsfullt foredrag!

Astrid Strømme

Får støtte - - -

ker at særinteresser har mye innflytelse i Washington, føyer han til. Stiglitz kritiserer spesielt administrasjonens beslutning tidligere i år om å etterforske hvorvidt import har vært til skade for innenlandsk stålproduksjon, noe som med stor sannsynlighet vil føre til importkvoter på utenlandsk stål.

– Det er vanskelig ikke å stille spørsmål når noen sier «jeg tror på markedsøkonomien», for så å erklære at han ønsker å danne et globalt kartell for stålindustrien, sier han.

Stiglitz er også sterkt kritisk til USAs og Europas landbrukssubsidier, og for manglende liberalisering av handelen på bestemte områder, som for eksempel shipping.

– I neste runde med forhandlinger om handelsavtaler håper jeg at man prøver å rette på fortidens ubalanse og at man tar mer hensyn til u-landenes problemer og behov, sier Stiglitz.

Jordbruk er et område hvor u-land har et naturlig komparativt fortrinn:

– Men de kan ikke konkurrere i markeder med store subsidier, som i USA og Europa.

Innen tjenesteyting har rike land som USA kun åpnet seg for finans tjenester, bemerkter Stiglitz.

– Hvem er den største eksportøren av finanstjenester? Jo, USA. Hvilke tjenester har de ikke åpnet seg for? Jo, byggetjenester, maritime tjenester, tjenester med høy grad av ufaglært arbeidskraft, noe som er

av stor interesse for u-landene. Disse feltene forblir lukket, påpeker han.

Opprørets makt

På grunn av dette er de sakene som blir tatt opp av antiglobaliseringsbevegelsen så viktig, mener Stiglitz. Han peker på den farmasøytiske industrien, som har fått mye kritikk for å selge livsviktige medisiner til priser som de underprivilegerte ikke har råd til.

– De avtalene amerikanske handelsmyndigheter har gått inn for, vil le ha støttet prispolitikken til selskapene, tilføyer han.

– De globale protestene ble så sterke at selskapene kom til enighet om å gjøre medisinerne tilgjengelige. Det var dette globale opprøret, en grasrotbevegelse, som sørget for det.

Stiglitz forteller at han først ble klar over ufullkommenhetene i markedene da han jobbet som økonom i Kenya i 60-årene.

– Perioden jeg tilbrakte i Kenya, inspirerte meg til det arbeidet jeg gjorde i de påfølgende årene. Du kan ikke leve eller tilbringe tid i et slikt land uten å bli bevisst arbeidsløsheten, og hvordan markedet ikke fungerer.

Oversatt av Kjetil Johansen/
Folkeveit

Del 2 av Pastor
Bauges foredrag
kommer
i neste nummer

ER DU LEI AV SKOLEN? TA KONTAKT MED:

OPPLYSNINGSTJENESTEN FOR HJEMMEUNDERVISNING

tel – 996 03 431 – 997 26 547 – 55 24 17 97 – 22 37 11 77 epost – c.w.beck@ped.uio.no –
foreldrerett@c2i.net – http://bdd.no/oth

Sommertreff 2002

VESTNES FJORDHOTELL
Tlf. 71 18 89 99 – fax 71 18 89 98
v/ Paulus Sivertsen

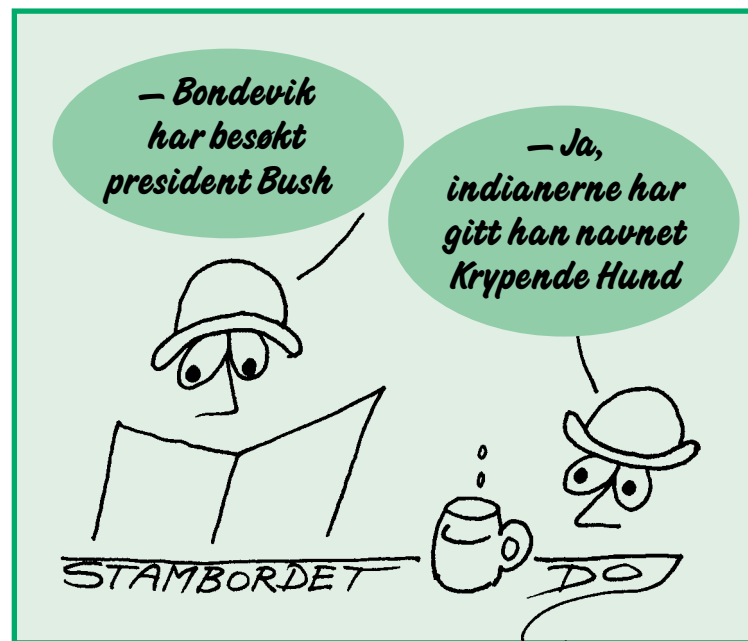
Prisar Sommerstevne 2002 20/7 – 25/7 2002

Vi tilbyr følgende priser:
Kr 500,- pr. person i dbl.rom inkl. frukost, lunch og middag (kr 2500,-)
Kr 600,- pr. person i enk.rom inkl. frukost, lunch og middag (kr 3000,-)
Kr 150,- pr lunch/middag for ikke-boende.

Vi håper tilbudet faller i smak.
Hilsen Bergslid.

Mrk:

For kommende stevne er Solveig M. Hanssen, Breidablikkvn. 3711 Skien stevnegeneral. Ta kontakt med henne i god tid. Program for stevnet kommer i avisen lenger frem på våren.

Samfunnsliv

Redaksjon og ekspedisjon
6150 ØRSTA

Abonnement i hele Norden
Kr. 480,- pr år
kr. 240,- pr halvår

Annonsepris kr. 4,- pr mm
1. side kr. 4,50 pr mm

Abonnement kan tegnes
ved poststedene eller
direkte i ekspedisjonen

Sats og trykk:
Møre-Nytt, Ørsta